

יודישע

פאלקס-צייטונג

4 März 1903.

פערלאג "פאלקס-בילדונג" ווארשא.

ה' אדר תרס"ג.

אינהאלט: דאס ארימקייט אין גאליציע; ש. מ. לאזאר. — פאליטישע ענינים. — נייעס פון דער וואך: I וועלט נייעס; II יודישע נייעס; III ציונים' מיטע נייעס. — פונ'ם ווארשאווער לעבען: דאקטאר א. ש. — קארעספאנדענציעס: דעיווא: ס. מ. — ביאליסטאק: צחק ענזעט. — הייקעל לאמניק (א בילד): סאלאמעא פערד. — א יודישער פעזש: שלום א. ש. — פרייער און איצטער: א. ש. — זאקס. — ליטעראטור און קונסט. — דער פראצעס ווענען דער צייטונג "הצופה". — הינטער די קוליסען: המודיע. — אלערליי. — יודישע פרויען-וועלט: I אלגעמיינע נייעס; II יודישע נייעס. — ליבען און לעבען: מיכל וועבער. — מודעות. — פעליעטאן: צעווייט און צעשפרייט: שלום עליכם.

1903 אבאנעמענט אויף דעם נייעם יאהר 1903

אויף דעם נייעם יאהר נעמינט זיך אין דעם פארטפערל פון אונזער רעדאקציע פיעל ארטיקלען פאר אלע אבאנעמענטלונגען פון אונזערע שטענדיגע מיטארכייטער:

י. דינעזאהן; ד"ר ה. ד. הורוויץ; ד"ר י. לאקומאניטש; מ. ספערקטאר; ד. פינסקי און שלום עליכם. אויף דעם נייעם יאהר גיט די "פאלקס-צייטונג" איהרע יעהרליכע אבאנעמענטען א פּרעמיע:

אלע ווערק פון שלום עליכם — מיט דעם פילד און ביאגראפיע פון מחבר — **4 בענדער** פאר **1 רובל מיט פארטא.**

די אלע ווערק פון שלום עליכם זענען איבערגעקוקט און אויסגעבעסערט פון מחבר. דרוקען זיך מיט נייע שריפט. מיט נקודות און אויף גוט פאפער. אבאנעמענטס-פרייז און אן דרעסע נעמינט זיך אין אנהויב פון יעדען נומער.

מראשית שנת תרס"ג נעשו שניינים למופה בהוצאת העתון הזה:
(א) "העולם קטן" הוא מוטת מנוקד כלו, התכן יותר קל ונוח, (ב) הפורמט נשתנה לטוב וליופי, האותיות הן יותר בהירות והצורות — יותר יפים.
(ג) תחת המחיר הקודם, 6 רובל לשנה, נקבע מעתה המחיר

רק 4 רובל לשנה

2 רובל לחצי שנה, 1 רובל לרבע שנה.
החותמים לשנה שלמה יקבלו בסוף השנה תשורה יפה חנם, דמי התחילה ויכלו לשלם גם לשעורין: 2 רובל בעת התחילה ושני הרובל הנתונים בראשית הרבע השני.

כתור הוספה מיוחדת ל"עולם קטן" ירחין פרגוני בעד החורים והמורים בשם:

"הפרדגוג"

בו יבואו מאמרים בכל מקצועות החנוך וההוראה, החדשות במקצוע החנוך, העברי ביחסו אל החנוך הכללי, השקפה על מהלך החנוך בא"י ובחו"ל; החדרים, הת"ת ובתי הספר, מאמרים ע"ד הטבת המצב החמרי והרוחני של המורים והמלמדים; דו"ח מאספות מורים, כרוניקה מעולם ההוראה העברית והמורים העברים בקרת ספרי הלימוד והקריאה לבני הנעורים, שאלות ותשובות בעניני החנוך והלימוד במעשה; לשכת מודיעין (ביורא) בעד הורים ובתי הספר המבקשים להם מורים, ובעד מורים המבקשים להם משרות ומקומות להוראה.

מחיר "הפרדגוג": 8 רובל לשנה, 1.50 רובל לחצי שנה, 75 קאפ. לרבע שנה. לחותמי "העולם קטן" 2 רובל לשנה, 1 רובל לחצי שנה, 60 קאפ. לרבע שנה. דרוספסק מפורט ע"ד "העולם קטן" והפרדגוג ישלח חנם לכל דורש.

האדריסה:

Издат. „Tyshia“ Варшава. — Verlag „Tuschija“ Warschau
בע"פ: נובולופקי 7 מעון 9.

עולם קטן

עתון שבועי מצייר לבני הנעורים (נדפס בקרקו).

העורכים:

המו"ל:

הוצאת "תושיה" בורשה. א. ל. בן-אביגדור וז. ל. גרדון.

העתון המצויר האחר בספרותנו בכלל והיחיד ומיוחד לבני הנעורים שלנו בפרט.

בו נדפסים:

- (א) מאמרים לחגי ישראל וימים חשובים בחיי עמנו
(ב) ספורים קטנים וגדולים.
(ג) אנדרות ושיחות.
(ד) שירים ומשלים.
(ה) מחזות.
(ו) פרקים מדברי הימים.
(ז) תולדות אנשי שם בישראל ובעמים.
- (ח) ידיעות העולם והמבט.
(ט) ספורי מסעות
(י) ידיעות וחדשות, שיש בידעתן תועלת לבני הנעורים.
(יא) ענינים קטנים (בידיחות, מכתמים פתגמים, חידות, הליפות מכתבים בין בני הנעורים, משחקים וכו').
(יב) תמונות אנשים וציונים שונים.
(יג) תוי מנגינות לשירים שונים.

שפת ה"עולם קטן" קלה ומבעית והסגנון נאה ומלכב.

כל גליון כלכר שהוא נעים לקריאה ומלכב את נפש הקוראים הקטנים והצעירים. הנהו גם מעין הריסמטמטיה מצוינה ללמוד שפת עבר. העתון נדפס על נייר יפה ובדרום כהודר והתמונות מצוינות ביסין ומובן.

די פיליע פון דער רוסישער אנגעטור צום טראנספארטירען און איבערשיקען אלערליי סחורות און זאכען סאי אויפ'ן ים סאי אויף דער יבשה אין ווארשא (מיאדאוו 5 Nr.) אויך אלע אנדערע פיליעס אין רוסלאנד, נעמען אן צום איבערטרעגן און איבערשיקען אלע סארטען סחורות, קליידער, מיטלע און אלערליי אנדערע זאכען, פינקטליך פון ווארשא אין אלע שטעט אין אמעריקא און אפריקא, די געזעלשאפט. עמט אב אליין די זאכען פון קאנטאר, וואו עס ווערט צוגעשיקט און שטעלט עס צו דעם, וואס דארף דאס אבענטען. — בעצאהלען פאר דאס צושטעלען דארף מען וואו מען נעמט אב די זאכען. די געזעלשאפט נעמט יך אויך אינטער איינצוקאסירען נאכאמעס פון די וואס בעקומען די זאכען אין די ערטער וואו זיי זענען.

אונזער קאנטאר אין ניו-יארק איז אין דער בראד סטריט 120, דארט ווערט גערעדט אויף אלע לשונות וואס מען רעדט אין רוסלאנד.

די געזעלשאפט נאכריכטען און אלע אנדערע תנאים ווערד ערקלערט יעדען אין אונזער קאנטאר (מיאדאוו 16) אין ווארשא פון 9 ביז 3 דעם זיגער בייטאג און פון 6—8 אבענד, א חוץ קריסט-ליבע ימים טובים.

דער פערזאנלעכער פון דער רוסישער אנגעטור אין ווארשא א. ב. אבקיין. (156) 4—4

ווארשא. טלאמאצקי. 1.

בעהאנדעלט הויט, ווענערושע קראנק-הייטען און מענערשוועכע, נעמט אהן ביז 10 אונד פריה און פון 5 ביז 7 נאכמיטאג, פרויען פון 4 ביז 5 נאכמיטאג.

י. ש. ושמירט של

פסח

פון זאוואר יפה אין גראדנא
גומען י"ש צו מעסיגע
פרייען.

167 5—1 צו ווענדען:
Заводу Яффе Гродна.

גאלוואנישע אנשטאלט.

יהושע טייטלבוים דיקא 18

נעמט אן צו פערזענלעך, פערזענלעך, פערזענלעך, אקסידירען, און ברא-ווי-רען פערשידענע מע-טאל ארכיטע. עס ווערד אויך אנגענומען אלע וילבערע און פערזענלעכע מעסיגע כליים אויף צו פרייען ווי גאנץ נייע, נאראנטיערט פיר דויערהאפטקייט און צו גאנץ מעסיגע פרייען.

נייע! פערשידענע אייכלענדישע פערזענלעך, ווי אויך דאמען-גירטעל מיט אלע ארט שנאלען גאנץ בילליג. 20—12 (99)

י. שעקמאן ווארשא.

פאבריק פון וילבער 84 פראפע
עמ פלאמע-ווארען. 50—9 (128)

הוצאת "ישרון".

בימ"ס "ישרון" מלא וגדוש בכל הספרים החדשים שיצאו לאור מכל בתי הדפוס העבריים וגם בספרים עתיקים יקרי הערך והמציאות, קונה ומוכר ספרים וביבליאטקות גדולות מכל מיני ספרים עבריים נכנס לרשות הוצאת "ישרון".

אלבום ארץ ישראל והמושבות

מאת ש. ראפאלאוויץ וקס. פני יקר כזה לא היה עוד בספרותנו.

שבעים וחמש ציורים ממראות הארץ ומבוקמות הקדושים

וממושבות ארצנו באר"ק, ותולדות המושבות וראשית ההיסטוריה.

כתוב הוא עברית ואיטלית.

האלבום הזה ראוי הוא להיות בכל בית ישראל לבני ולקשט.

מחירו 3 ר"ב, בכריכה יפה 3 75 עם פורטה לבו"ס יאגורט ציגיות הנחה הגונה

Книгоизд. „Іеууууъ“, Вильна

Verlag „Ieschurun“ Wilno Russland. 26— (45)

חירורגיש-ארטאפעידישע

אנשטאלט

פון ד"ר רייכשטיין

נעהמט אן צו חירורגישע בע-האנדלונג אויסגעקומע שררות און פיס; געלענק-און מוסקעל-קראנקהייטען, ווי אויך צו מאססאז, פון 4 ביז 6 אונד. אין דער אר-טאפעידישען ווערקשטאט ביי דער אנשטאלט ווערדען פערפערטיגט דורך ספעציאליסטען: קארסעמען, אפאראמען צו האנדע און פיסע (שינען) הילענאפאראמע העססניג קינסטליכע פיסע, אלערליי רופטור-און בויך-גארטעל א. ז. וו.

10—9 31 לעישנא 31 (181)

פריידיגען און דאמען

קענען זיך אויסלענען גוט שניידען און ניהען אין א קורצע צייט דורך בריעף אין זשארגאן, רוש און דייטש, די מעטאדע איז די בעסטע און די גרינגסטע, אפילו 12 יעהריגע מעדכען קענען זיך גוט אויסלענען, אויף תשובה א מארקע. גיט זאמט און פרעגט אן ביי:

Г-жа Бертъ Найдичъ, Варшава. 52—26 (25)

ТОЛЬКО

и несколько рубль можеть каждый завести постоянный хороший заработокъ у себя дома. Объяснение бесплатно. Адресъ: Я. Найдичъ, Варшава.

וויר מאכען אויפמערקאם

אויף דען פרויאט חירורגישען שפיטאל פון ד"ר בארעל ווארשא מוראנווסקא 14. אלע אפעראציע-און ווערדען דורכגעפיהרט פאן ד"ר בארעל. אנגענומען ווערדען חירו-גישע קראנקע יעדען טאג פון 10—12. פרויאט וואהנגען דיקא 3 פון 4—11 אונד 7—4. (88) 26—14

עס איז ערשינען א זאמלונג

בילדער און ערצעלונגען פון

ש ל ו ם א י ש

אונטער דעם נאמען:

אין א שלעכטע צייט

48 פרויו 40 קאפ. 48

הויפט פערקויף ביי ה' לודסקי (פערלאג פראגרעס) זאלעזקי 38

הצפירה, "תושיה" און "אחיאסף"

פארויכטיג!

דאס איינציגסטע מיטל צו א ברוך איז נאר ברוכענדער וועלכע האלטען גוט איין דעם ברוך און דריקען נישט דעם קערפער, ווערענד גענעליך אויסצוהיילען איז אונטעגליך. זאלכע פערפערטיגט די פירכא

(135) 50—7

Д. Мошковскій, Варшава

Налевки № 37

וועלכע איז בעהערטווארדען מיט מע-דאילע פון דאקטארסקע אויסשטעלונג

37 37 צו בעאכאמען דעם נומער

וויכטיג פיר ארויסגעבער, מחברים און לעזער

די בוכבינדעריי און גאלאנצעריי-ארכיט פאבריק "טרו" "ТРУДЪ", פון א. קאמען ווארשא, סאלא 10

נעהמט אן פערשידענע פראכט און איינפאך ארבייטען צו זעהר מעסיגע פרייען. די בוכבינדעריי האט אלע נייטיגע מאשינען, די נייטעס און שניטעס אראנזשעמען און שריפטען, נעהמט אן בעשטעלונגען אויף איינבירען און בראשירען גאנצע אויפלאגען, ביבליאטעקען, האנדעלסביכער, שולביכער א. ז. וו.

בעזאנדערס פערפערטיגט פראכט-בענדער אייף פרעזענטען

שמענדאגער בוכבינדער פיר פערלאג, "תושיה" און "אחיאסף" און פיעל אנדערע.

יך צו ווענדען שריפטליך און מינליך אן

64 A. Камень, Варшава, Сольная 10. 10—2

טובים לתשורות ומיטלות מנות!

(1) עולם קטן. עתון מצויר לבני הנעורים, מהדורא ראשונה (65 חוברות) בחמשה חברים מ' הדך כל כרך כמחיר 1.50 ר"ב. כל חמשת החברים ביחד 6 רובל.

(2) לוח עולם קטן. קובץ ספרותי ושומושי לבני הנעורים, עם תמונות וציורים, מ' הדך מחירו 1 רובל, לחותמי ה"עולם קטן" 75 קאפ.

(3) ספרים שונים מכורכים הדך מכל המחלקות שבהוצאת "תושיה" תמונות וציורים, מכשירי הלמוד, אגרות גלויות מצוירות ואלבומים שונים במחירים שונים

פרוספקט מפורט ע"ז נשלח חנם לכך דורש!

Издательство „Tyshia“ Варшава.

Verlag „Tuschijah“ Warschau.

יודישע

פֿאַלקס־צײַטונג

א וואכען־בלאט פאר אלע יודישע אינטערעסען

אָפּאָנאַמענטס־פּרײַז:

עסטרייך־אינגאן: יעדערליך 10 קראנען;
האלב־יעדערליך 5 . . . . .
פערטעל־יעדערליך 2.50 . . . . .
בײַטשלאַנד: יעדערליך 9 מארק;
אױסער־אָמאָן: יעדערליך 8 שילינג 8 פּענעם;
אנדערע לענדער: יעדערליך 11 פראנק;
צוזאמען מיט דער פּרעמיע אלע ווערן פון
שײַם עליכס: יעדערליך 12.50 קראנען;
11.25 מארק; 11 שילינג; 14 פראנק;
האלב־יעדערליך 7.50 קראנען; 6.75 מארק;
6.60 שילינג; 8.40 פראנק; פירטעל־יעדער־
ליך 3.75 קראנען; 3.40 מארק; 3.30
שילינג; 7.29 פראנק.

זונדען די אדרעסע קאסט 20 קאפ.
העלער 40

די אדרעסע פאר רוסלאנד:

Издательство „Тушия“ Варшава
для „ФOLКСБИЛДУНГЪ“
מינדליך: מאוואליסקי 7, וואהנונג 9.

די אדרעסע פאר עסטרייך־אונגארן:

און אנדערע לענדער:
Administration
„Jüdische Volks-Zeitung“
Krakau, Sebestyangasse 32.

אָפּאָנאַמענטס־פּרײַז פאר רוסלאנד:

יעדערליך 4 רובל, האלב־יעדערליך 2 רובל;
פערטעל־יעדערליך 1 רובל;
צוזאמען מיט דער פּרעמיע אלע ווערן פון
שײַם עליכס: יעדערליך 5 רובל; האלב־
יעדערליך 3 רובל; פערטעל־יעדערליך 1.50
רובל. יעדערליכע אָפּאָנאַמענטען קענען די 5 ר'
אויסצאהלען אין ראשען: ביים אויסצאייבען
2 רובל, דעם 1־טען אפריל 1 רובל, 1־טען
יולי 1 רובל און דעם 1־טען אקטאבער די
לעצטע ראשע 1 רובל.
איינצעלנע נומערן 8 קאפ. 16 העלער.

פרייז פאר מודעות (אנצייגען):

פאר יעדער קליינע שטח פּעניט 15 קאפ.
30 העלער, 40 פּעניט.
אויף די ערשטע ווייטע פאר דעם שטח
0 קאפ. 60 העלער, 80 פּעניט.

4 März 1903.

Nr. 10.

ה' אדר תרס"ג.

פון דער אדמיניסטראציע.

מיר בעטען די אָפּאָנאַמענטען, וואס האָבען פאריגעס יאהר
איינגעצאהקט אויף 8/4 יאהר, היינט: 8.75 רובל און די וואס האָבען
היינטיגעס יאהר איינגעצאהקט לויט דעם פאראַהערניגען פרייז
אויף 1/4 יאהר היינט: 1.25 רובל און עס איז געבליבען אין
דער אדמיניסטראציע אויף נייער חשבון 25 קאפ, זיי וואָלען צו-
שיקען ביז צו דעם פרייז פון א גאנצן יאהר, א האלב יאהר
אדער א פערטעל יאהר, כדי מיר וואָלען זיי פון נייעם פערטעל
יאהר קענען שיקען די נומערען און אויפהאלטונג און ווען זיי
פערלאנגען אויף די פּרעמיע אלע ווערן פון שײַם עליכס
וואָלען זיי צושיקען לויט דעם אָפּאָנאַמענטס־פּרײַז, וואס איז
געצייכענט אין אונזער צייטונג אין אַהויב פון יעדען נומער.

דאס ארומקייט אין נאליציע.

(פּערע)

אונזערע גליקליכענע פרידער אין מערב־איינזאס האָבען מיט
די רוסענישע יודען אַ שלעכטע ערפארהונג געמאכט. מען שלעקט זיי
אין גאנצען צו פערלאזען, עס איז קיינעם נישט אָנגעגאנגען וואס זיי
טוען דאָרט, אדרבא, די גרויסע יודישע פאנקיערען האָבען גאָר די
רוסענישע רעגירונג געהאלפֿען מיט חלואות און קרעדיט, ביז עס איז
צום סוף די ארומע יודען דאָרט אזוי שלעכט געווארען, אז זיי האָבען
געמוזט צו 10 מילייענער אויסוואנדערען. דעמאלט האָבען די בייכע
יודען אין מערב, האַמיש פאר בושה, געמוזט העלפען די אומגליקליכע
עמיגראנטען, וואס די וועלט זאגט, אז זיי זענען זייערע ברידער.
אין נאליציע, וואו עס וואהנען פער סאל אזוי פיעל יודען ווי
אין רוסעניע, קאן מען דעריבער נישט ווארטען אויף די לעצטע מינוט
ביז די פערארימטע יודען, וואס בלייבען און פונסה, וועלען קומען
צום שכל און זעהען, אז עס איז פאר זיי קיין אנדערע צעה נישט דא

גאר אויסצוואנדערען. ווארום ווען די נאליצישע יודען וואָלען אַר-
היבען אויסצוואנדערען מאסען־ווייז, וואלט דאס געווען א געוואל-
טיגע צרה פאר דאס גאנצע יודישע פאלק, אזוי פיעל ארומע לייט
אויף איין סאל צו העלפען איז אוממעגליך. דאס האָבען די יודען אין
ווען און אין דייטשלאַנד מורא געהאט און האָבען בעשלאסען די
נאליצישע יודען צו העלפען טאקי אין נאליציע אליין איידער זיי
הייבען אן מאסען־ווייז אויסצוואנדערען.

דריי גרויסע יודישע חברות האָבען זיך אין דער דאזיקער הילח
פערצייגט: דער הילפספערצייז דייטשער יודען, וואס פאראייניקט
אלע ריכע יודען אין דייטשלאַנד, דער הילפספערצייז פאר די ארומע
יודען פון נאליציע, וואס איז צו דעם צוועק געגרינדעט געווארען
אין ווען, און די גני ברית־לאזשען אין דייטשלאַנד און אין עסט-
רייך. זיי האָבען אָנגעמאכט מיט עקספּאָרט־געשעפטען אין ווען, וואס
שיקען ארום פערשידענע סחורות קיין אויסלאַנד, זיי וואָלען איבער-
געבען נאליצישע מיידלעך פון די היליגע שטערטלעך מאסענאל
אויסצואנדערען. דער הילפספערצייז פון ווען שיקט בעשטענדיג ארום
אין די נאליצישע שטערטלעך לערערנים, וואס לערנען אויס
אומזוכט די מיידלעך די ארבייט און גאָר א קורצער צייט פאךרייכט
יעדעס מיידעל פון 8 ביז 10 קראנען א וואך ביי אַ שפּעלעדיגער
ארבייט. ביז היינט האָבען שוין פיעל מילייענער מיידלעך די ארבייט
דערלערנט און זייער דערנעהרען זייערע עלטערן, וואס האָבען קיין
אנדערע פערדינסטען נישט. די ארבייט האט א טאפּעלעס ווערט.
ערשטענס קומט אין יעדען שטערטל יעדע וואך אַביסל פריש געלד
אריין, וואס די נאליצישע יודען זענען ביז אדער גאר נישט געוואהנט
געווען און צווייטענס ווערען די מיידלעך בעהים פון ליידקנעהן, וואס
האט זיי געברענגט ביז היינט צו אַלדאס בייז. צו געהן דיענען האָבען
דאס רוב יודישע מיידלעך נישט קיין חשק. ווארום כּפּזש יעדער
אריטאן איז דא ביי זיך אזא שניגער יוד ווי דער עושר און עס שטעהט
איהם נישט אן זיין סאכטער צו שטען דיענען. מילייענער יודישע

וויכטיג אין דער געזעלשאפט און וועלען זיך פון איהר נישט אזוי לייכט שיידען. זיי וועלען אויף, אפשר אויס דאנקבארקייט צו די יודישע חברות, וואס האבען געזארגט פאר זיי, בלייבען קינדער פון זייער פאלק.

די ארבייט וואס מען גיט איבער די מיידלעך זענען הויזארבייטען: הארענע געזעלעך שטריקען, קאנוואסען נעהען, שפילצייג פאר קינדער מאכען. מיט דער צייט קענען זיך גאר פון די הויז-ארבייט ענטוויקלען גרויסע אינדוסטריען אזוי ווי מיר ווייסען, אז אלע אינדוסטריען האבען זיך ענטוויקעלט פון הויז-ארבייט. די חברות זוכען נאך אנדערע ארבייטען איינצופיהרען אין גאליציע. אין מאנכע שטעטלעך און דערפער האבען זיך די קריסטליכע מיידלעך אויף אויסגעלערנט די ארבייטען און דאס איז נישט קיין חסרון. אדרייט, ווען די קריסטען וועלען דאס פלייסיג ארבייטען וועלען עס די יידען, וואס האבען א טבע אלצדינג נאך צו טון יענעם, אויף פלייסיגער ארבייטען. פלאץ צו פארקויפען די פראדוקטען איז דא גענוג. אז דער פויער פארדיינעט איז אויף א טובה פאר טייל ערען.

וואלט היינט דער באראן הירש געלעבט, וואלט ער זיכער אן-שטאט שולען איינצוריקטען וואו מען ברויך זיי נישט, ליבער ארבייט געשאפט. איצט מינען חברות די נייטיגע פאר מויענד גולדען, וואס מען ברויך אויסצולערנען די גאליצישע מיידלעך ארבייטען, צוזאמען-בייטלען. אבער דאס שאדט נישט. די גרעסטע מיליאנערען קענען א גאנץ פאלק נישט אזוי פיעל העלפען ווי פיעל דאס ארימע פאלק קאן זיך אליין העלפען מיט פלייסיגע ארבייט, אז עס געפינט גאר דעם רעכטען וועג דאצו. ש. מ. לאזאר.

פאריטישע ענינים.

(רי לאגע אין מאקעדאניע. דער שלום מיט ווענעציעלא.)
דער ענין דרייפוס.)

דער פחד פאר א מלחמה, וואס קאן אויסברעכען אין אייכאפאצולוב דער מאקעדאנישער פראגע, ווערד אלע גרעסער. עס קומען אן יעדען

פלאנצען וויינגערמער, און די פאדערט קיין... ווי אזוי הייסט די שטאדט?

חנה. בערן...

מאיר. בעריל? דאס ערשטע מאל הער איך. א שטאדט וואל הייסען בעריל? נאן וועט מיר טאכטער וואס איך וועל דיר פרענען: ווי רעכענט דו, מיר האבען עפס אויף דיר צו שאפען, צי גאר נישט?

חנה. צו שאפען? בכלל א מענטש אויף א מענטשען קאן נישט האבען צו שאפען.

מאיר. ביזט דו גערעכט, ווארום דו האסט געלערענט געאגראפיע. פארשטעהסט דו מסתמא מער פון מיר: גאר פון רעסטווענען האב איך געוואלט וויסען: איהר קעהרט אונז עפס אן שטיקלעך אייגענע? הא? איהר זענט אונז ערע קינדער, צי ניין?

חנה. אייערע.

מאיר. און מיר, הייסט עס, זענען אייערע קאטער און מוטער, צי ניין?

חנה. אונזערע.

מאיר. קענען מיר אייך למשל זאגען: דאס מענט איהר און דאס ניט?

סוחרים, וואס מינען האלטען דיענסט-מיידלעך זענען געצוואונגען קריסטליכע מיידלעך צו צונעמען און זיי ליידען פון זיי גרויסע צרות, וואס זענען גאר נישט צו בעשרייבען: טיילמאל טראכטען אויס די קריסטליכע מיידלעך אויף די יידען, אויף זייערע בעלי-בתיים, שרעק-ליכע בלבלולים און א יודיש מיידל איז במשט גאר נישט צו בעקומען פאר א דיענסט-מיידל. די מיידלעך זענען ליידיג געגאנגען און האבען צייט געהאט צו קלענען אויף א תכלית. ביי זייערע עלטערן האבען זיי אבער קיין שום תכלית נישט געפונען און פיעל פון זיי זענען געפאלען אויף א המצאה, צו געהן אין קלויסטער אריין, זיך פאר צו בערייטען צום שמועס. ביי "זיי" האבען זיי געקלערט, ברויך א מיידל נישט קיין גר, נישט קיין טייערע קליידער צו דער חתונה. וועלען זיי ניקער קומען צו א תכלית. דאס יודישקייט לערנען דאך מיידלעך נישט ביי גוטע פרומע יידען, א יודיש ביכל האבען זיי קיין מאל נישט אין די האנט געהאט, "עפס אנדערש" האבען זיי אבער יא געלערנט אין דער שולע און ביי זייערע חבר'ת'עס און עס איז גאר קיין חרש ניט. אז דוקא די בעסטע יודישע מיידלעך, די וואס זענען בטבע געוואהנט צו קוקען אויף די וועלט מיט אפענע אויגען, טרעטען אפ פון יודיש-קייט, פון זייער פאלק און פון זייערע עלטערן און געהען איבער צו "זיי". אנדערע ווידער, וואס קענען נישט נאכדענקען און מענען ווע-ניגער די וועלט, לאזען זיך לייכט פארגארען פון די אכזרי'ישע מענטשען הענדלער, וואס האבען אין גאליציע פיעלע פערטרעטער און ווארמען גאר אויף אזויגע מיידלעך ליידיג געהעריגס, וואס קלענען אויף א "תכלית".

די ארבייט, וואס די חברות פון אויסלאנד געבען איבער די דאזיגע מיידלעך, וועט מיט דער צייט אלצדינג אנדערש מאכען, טייל פון די ארימע מיידלעך וועלען זיך פון זייער אייגענער ארבייט צו-נויפלעגען א חליין פערמענען און וועלען האבען א תכלית, אנדערע ווידער, וואס דערגעהרען זייערע עלטערן פון זייערע ארבייט, ווערען דורך דעם מיט זייער פאמיליע מער פערבונדען און געפינען זיך

פערליעטאן.

צעזייעט און צעשפרייט.

בילדער פונ'ם יודישען לעבען.

אין דריי אקטען

פון

שלום-עליכם.

(ענדע.)

V-מע סצענע

(מאיר מלכה און חנה.)

מאיר. איך האב געהערט זאגען, אז דו פאדערט קיין... ווי אזוי הייסט די שטאדט?

חנה. ביזט דו גערעכט, ווארום דו האסט געלערענט געאגראפיע.

מאיר. אויף די קורסען? דו הערסט, מלכה? זי פאדערט אויף דו קורסען? זי פרענט אונז גאר נישט! זענען איז גלאט אנטלאפען דער רוה ווייסט מיט וועמען... דער פאדערט קיין ארץ ישראל

געווען דייטשלאנד. ווען גייט זי, וואלט שוין ענגלאנד לאנג משה געווארען מיט דער פארהייראט, וואס דער אמעריקאנישער געזאנדטער באזעצט דאס פארגעטראגן, נאר דייטשלאנד האט נאך נישט געוואלט, עס האט זיך איהר נישט געגליקט אוועקצוגעהן פון וועגעציעלא ווי מען זאגט מיט דער בייטש און האט נאך אלץ געמיינט שאמער, טאמער וועט זי דארטען בעגליקט ווערען, ביז זי האט סוף כל סוף זיך אריינגעזעהן, אז וואס מער געווארט מער גענאט און האט געפיר געמוזט אלץ נאכגעבען, וואס מען האט פאר איהר פארגעטראגן און האט שטיל, אהן לארס איהרע שיפען צוריק גענומען פון וועגעציעלא. אויס פלאקארע.

שטיל און אהן לארס אפצושטן א נאך, דאס קענען די דייטשען. דאס איז א שטיל קאלט פאלק, וואס ווערט פון קיין זאך נישט נתפעל. דער ענין מיט וועגעציעלא האט קיין שום נוצען נישט געבראכט, עס איז וועגען דעם נישט בדאי געווען זיך צום נאכען צו מאכען. דער גאנצער ענין איז א שאס פולווער נישט ווערט געווען; אבער שטיל, פיין רודיג. און טאמער וועט זיך איין עזות פנים אין פארלאמענט ארויסחאפען מיט א שאה: ס'טייט אזוי פיעל נעלד אפגעקאסט, אונזעם האט קיין שום נוצען נישט געבראכט? וועט קיינער ווילעלם געמען א פוס אין האנד, נישט חס ושלום צום טרינקען, נאר צו האלטען א רעדע און דערמיט וועט זיך ענדיגען. אנדערש אבער זענען די פראנצויזען, זיי זענען פונקט דער היפף פון די דייטשען, פאר זיי איז גענוג, אז א ווארט, למשל, זאל זיך אויסרעדען א ווארט און נאך פראנקרייך קאכט, נאך פראנקרייך איז זיך ציגירט פסלפ וועגען די גייע פאקטען אין דעם ענין דרייפוס, יעדער זאגט זיך איין אנדער השערה, דערציילט וועגען איין אנדער פאקט און דער צד שבנגד לייקענט דאס באלד אפ, נאר דער וויכטיגסטער פאקט, וואס קאן באמת מבטל זיין דעם משפט אין רען, איז א פנים דאך א פאלש דאקטענט, וואס מען האט פסור געוויזען די שופטים אין רען און דאס האט מקריע געווען, מען זאל דרייפוסען ווידער פערשטעטען.

פאג שרעקליכערע ידיעות וועגען רציחות און איבערפאלען אין די געגענד פון מאקעדאניע. גאנצע דערפער, גאנצע שטעט אין מאקעדאניע שטעהען וויס, ווייל די איינוואהנער זענען אלע אוועק צו צו העלפען די מורדים. די פולגארישע רעגירונג, וועלכע זעהט פאך-אויס די סכנה, וואס שוועבט אויף איהר לאנד, אויב די טערקישע רעגירונג וועט זיין געוואונגען ארויסצוגעהן מיט דעם שווערד געגען די מורדים, האט זי פלוצים מבטל געווען די פולגארישע קאמיטעס, וואס זענען זיך משתדל צו העלפען די מורדים אין מאקעדאניע און האט שטרענג פארבאטען די פולגארען, זיך אריין צו מישען אין מאקעדאנישע זאכען. דער סולטאן האט דער פולגארישע רעגירונג דערפאר געראנקט, און פון דעסמוועגען געווארענט זיך פולגאריע בעצייטענס און האלט גרייט א מחנה פון 20,000 סאלדאטען צו פשייען דאס לאנד. פון די אנדערע מדינות פון דער פאלקאנישען האלבאינזל זענען די ידיעות אויך נישט שטארק פרייהליך. גריכענלאנד און אל-באניע זענען נישט צופרידען מיט די גייע ארדענונגען, וואס די טערקיי האט נאר פדעה איינצופיהרען אין מאקעדאניע. מיר זאגען דעריבער די ווערטער האט גאר פדעה, ווייל ווי דער אמת איז קאן נאר טערקיי חלוטען וועגען מאכען גייע ארדענונגען אין מאקעדאניע, אויספיהרען דאס וועט זי אבער קיינמאל נישט, דען דאס דאך קאסטען גנוג גנזאות נאלד, נאר אין די מיליארדען אריין און דאס איז נישט פאר איהר קעשעניג און ווידער בעטען נאר די מאקעדאניער נאר ל פנים אויסבעסערונגען, באמת מיינען זיי נאר זיך אין גאנצען אפצורייסען פון טערקיי און ווערען פאר זיך א מליכה ווי פולגאריע און מאנטי-נעגרא. דער פחד פאר א מליכה אויף דעם פאלקאנישען האלבאינזל איז אזוי גרויס, אז דער ענגלישער קעניג האט געפונען פאר גייטיג וועגען דעם צו דערמאנען אין זיין רעדע, וואס ער האט געהאלטען ווען דאס פארלאמענט אין לאנדאן האט זיך געעפנט.

דערפאר איז מען אבער זיכער, אז צוליב וועגעציעלא וועט שוין קיין מליכה נישט זיין. די גאנצע אויפטוערין מיט וועגעציעלא איז

חנה. פארשטעהט זיך, אפי נאר א גלייכע זאך, וועלען מיר אייך פאלגען.
מאיר. אהא! אבער אז מיר וועלען די זאגען, למשל, פאהר נישט אהינצו, ווי אזוי הייסט די שטאדט?
חנה. בערן...
מאיר. בעריל? וועסט דו דאך מסתמא אקוראט פאהרען קיין בעריל?
חנה. געוויינטליך, ווארום אין דעם הענט אפ דאס גאנצע לעבען מיינס.
מאיר. פארשטעהט זיך, ווי דען איז אנדערש? ווארום ווי קאן מען נאר לעבען אויף דער וועלט, אז מע פאהרט נישט אוועק אהין, ווי אזוי הייסט די שטאדט?
חנה. בערן...
מאיר. בעריל? און דיין ברודער חיים מוז דאך פאהרען קיין ארץ ישראל פלאנצען וויינערטענער?
חנה. מייין ברודער קאן פאהרען וואהיין ער וויל: איטליכער - פאר זיך.
מאיר. פארשטעהט זיך, פארשטעהט זיך! איטליכער וועט זיך

חנה. גיין, איהר קענט נישט.
מאיר. גיין? מיר קענען נישט? דו הערסט, מליכה, וואס דו טאכטער דייןע זאגט? מיר קענען נישט, מיר האבען נישט אויף זיי קיין שום דעה!
מליכה. ווייט איך, וואס הערסט דו, וואס זי וועט דיר דערצעהקען?
א קינד פלאפעלט...
מאיר. (מיט פנים אויף מליכה) נארישע ידיעות! בהמה וואס דו ביזט! הערסט דאך ווי זי רעדט? זי רעדט ווי איין אלטער, ווי א ברדעט, און דו זאגסט, א קינד פלאפעלט... (צו חנה) זאגסט דו, הייסט דאס, אז נאך דיין שכל קומט אויס, אז מיר האבען ביי אייך קיין שום דעה נישט?
חנה. ווער זאגט דען אז איהר האט ביי אונז קיין דעה נישט? איהר זענט אונזערע עלטערן און מיר זענען אייערע קינדער, וואס זענען מחויב אייך אפגעבען קבוד, ליב האבען און פאלגען אלס דינג...
מליכה. (דער פרייט) ווי מיר זאגען אלע אין דער פריה: פאלגען וואס דער טאטע הייסט, וואס די מאמע הייסט, וואס גוטע פרומע לייט הייסען...
מאיר. אט וועט זי דיר באלד פאלגען, דו זעהסט נישט?

רען און צוליב דעם האט מען דרייפוסען ווידער פער'משפט און איהם זיין מענשען-רעכט געוויבט.

נייעס פון דער וואך.

1. וועלט נייעס.

— מען נאנט, אז דער זאכטישער קראנפרינץ האט בעשטימט פאר די פרינציפסין לואיז נאך דעם גיט 40.000 פראנק א יאהר.
— קעניג ערוארד פון ענגלאנד איז ווידער שטארק קראנק.
— וועגען דעם אנגיהרער פון די מורדים אין מאקאא, ביר האמארא, קומען פערשידענע ידיעות, וואס זענען ויך סתם, אנדערע נאמען, אז ער לעבט שוין נישט מעהר, און אנדערע נאמען, אז ער געהט מיט א נייע מחנה געגען דעם סולטאן.
— דער שוועדישער קעניג אסקאר האט געמאכט א נייעס ארען ספעציעל פאר די, וואס צייכען ויך אויס אין דער וויסענשאפט.
— מאדאם געבער איז שוין קראנק אייניגע טעג אויף דעם האלד און דעריבער האט מען אפגעלייגט דעם משפט.
— היינטיגען חידוש האט מען איינגעפיהרט אין ווארשא צו צונגער מען אויף פאסט פאליקעס, וואס זענען פערזענלעכע 15.000, וועלכע מען וועט קענען שיקען אין לאנד נופא.
— איבער דעם זומער-סעזאן וועלען איינגעפיהרט ווערען מאנאטם בילעטען אויף דער באהן פון ווארשא נאך לאדז און וועלען קאכען מיט 80 פראצענט וועגנער ווי די געוואהנליכע.
— אויטער דעם אויפ'כאט-ראטה איבער די ווארשעווער שולען געפינען ויך 626 שולען, דערויטער 285 דערויטענע-שולען און 341 פרייוואט שולען, די גאנצע פון אלע שולער גרייכט ביז 39,282 און לעהרער-2084.
— די קראנקהייט פון גראף ל. נ. טאלסקי ווערד מיט יעדען טאג שטארקער.
— אין לאנדאן איז געשטארבען קינגען האם דער גרינגער פון די פאלקס-אוינווערויטעטע, אין זיין אוינערוויטעט האבען צוגעהערט לעקצאנען נישט וועגנער ווי 187000 מענשען, דאס רוב פריקאפציעס.
דער פערשטארבענער האט צו זיין אוינערוויטעט צוגעלעגט היבשע עטליכע מיליאנען.

שוועסטער וואס איז אנגלאפן מיט א נאקעטען אפטיקער? צו ליב מאטווי דעם שארלאטאן, ער זאל דאס קענען נאכדעם צעטרענצולען, פארשפיעלען אין קארטען? צו ליב דעם אנדערען ברודער דייעס, דעם ארץ-ישראל'דיגע? צו ליב-דעם קליינעם וועוויקל, דאס צע-באלענעטע מיניקל דעם הכשט, וואס פאהרט ארום אויף ליסענערען, שפיעלט ויך מיט קעץ און לערנען וויל דאס ווי א וואלף? אדרבא, איך פרעג דיך, מאד מיד קלאר, לאס איך וויסען איין מאל פאר אלע מאל, וואס האב איך צו טהון אויף דער וועלט?...
חנה, איך האב דיר שוין געזאגט פריהער, אז איטליכער פאר ויך: גיט איך דאך געבען דין וחסדון פאר מין שניעסער און פאר מינע ברידער, און גיט איך בין שולדיג אין אסך זאכען, וואס דא קומט פאר... מעגליך, אז מע זאל שטארק נאכזוכען, וואלט מען גע-פונען ווער ס'איז שולדיג... נאר נישט פון דעם דער איך: איך רעד פון ויך, דאס וואס איך רייס מיד אויף פון דאנען - איך רייסען רייס איך מיד שוין פון לאנד, האטש נאט איז מין עדות ווי מיר איז דאס נישט גרינג... (מאמע וואס וויינט דאס) - דאס איז דערפאר וואס איך קאן שוין מעהר גיט אריבערשטראנען, איך קאן שוין מעהר אט דא אין דער דאזיגער שטוב גיט זיין!....

מאיר, אהא! דו קאנטסט אט דא אין דער דאזיגער שטוב גיט וועגען דעם דאקומענט איז בראי א ביסל מאריד צו זיין.
אין די נייגאנער יאהרען איז דער דייטשער קייזער ווילהעלם געקומען צו זעהען א מאנעווער פון סאלדאטען אין איינע פון די אייראפעאישע לענדער, דארטען האט ער ויך צוזאמענגעטראפן מיט דעם גרעסטען פון דעם פראנצויזישען גענעראל-שטאב, מיט דעם גענעראל לע מואן דע בואדעסער און איז צוריק מיט איהם אין א שמועס, געוויינטליך וועגען יתכסיס-מלחמה, פון דעם שמועס איז שפעטער, אז זיי זענען ויך פונאנדער געפאהרען, צוויסענאפסטען א נאנצע קארעספאנדענציע, וואס האט אבער באלד אויסגעהערט. בואדעסער האט פערשטעהט ויך ווילהעלם'ס בריף גענאקטען ווי איין אויגער, און שפעטער, אז עס האט ויך געמאכט דער ענין דרייפוס-האט ער ויך בענוצט מיט דעם דאזיגען בריף, זיין מאנדראט גענעראל גאנז האט געהייסען דעם בעוואוסטען אנדרי, וואס מען האט איהם געהייסען שפעטער ויך געמען דאס לעבען, ער זאל בעקומען א חברה-מאן, וואס פערשטעהט נאך צו טאכען יענעם חתימה און ער האט בעקומען א געוויסען יוד, וואס וועגנדיג נאך אין דייטשלאנד האט ער געהייסען לעהמא און אונשפעטער, אז ער איז אנגעקומען אין פראנקרייך, האט ער ויך א נאמען געגעבען לעמערסיע-פיקאר און ער האט נאכדעם געפונען הענגענדיג אין א זעהר פראסטען האטעל און די וואס ווייסען די ענגליש קלערער, בעהויפטען, אז דאס האט ער ויך נישט אליין גענומען דאס לעבען, נאר אנדרי האט דאס איהם געהאנגען, פאר וועלכען עס האט נישט געלויבט, אז דער יוד, וואס ווייסט פון אלע זייגע סודות זאל לעבען.

אט דעם דאזיגען באנדערא מיט די נאכגעמאכטע הערות פון דעם דייטשען קייזער האט מען בסוד אונטערגערוקט די שופטים אין

פאהרען וואהין די אריגע וועלען איהם טראגען, און מיר, מלכה, וועלען בלייבען דא אינצווישן, ווי זאגט ער: דיר טא באבא, קיין עין הער, שען באוואהרענט אלע קינדער, שען דער - אהער, דער - אהין... מלכה, צענייעט און צעשפרייט אויף אלע זיבען ימים... (וויינט שטילערהייט).

חנה, (צו דער מוטער) וואס וויינט דו? מיר פאהרען נאך נישט. (ווי וויל אונזעך נעהן: דער פאטער האלט זי אפ.)

מאיר, (צו חנה) שטעה נאר שטעה, איך וויל דיר פרעגען נאך איין זאך: ווי אויך רעכענט דו אשטיינער, פון וועמענס וועגען דארפן מיר דאס נאנצע געלד אונזערם מיט אונזער נאנצען פאמיליע? איך מין נישט איצטער, איך מין אויף איבער הונדערט צוואנציג יאהר נאך אונזער טיידט? (מלכה וויינט נאך שטארקער.)

חנה, א מענטש פל זמן ער לעבט לעבט ער און דאך גיט קלערען וועגען טיידט... (צו דער מוטער) וואס וויינט דו?

מאיר, ביזט קלוג אזוי ווי שלמה המלך: פון דעסטווענען וואלט איך וועלען דו וואלטסט מיד קלאר מאכען, פון וועמענס וועגען איינגעטליך האב איך דאס נאנצע לעבען געהארעוועט, אויסגערעיסען געווארען, ויך געמאכט מיט דער בלאטע, ויך מפקיר געווען, געליטען הונגער און קעלט און בוינוות? צו ליב וואס און צו ליב וועמען? צו ליב דיין

מאיר, אהא! דו קאנטסט אט דא אין דער דאזיגער שטוב גיט

II. יודישע נייעס.

רוסלאנד. אין פינאנץ-מיניסטעריום בעהאנדעלט מען אפראיעקט מען נאל יידען אסרן צו פערקויפן פאסט-מארקען, ווייל מען האט אין די יודישע געוועלכער שוין מעהרער מאל פערקויפט פאלשע אָרער אָפּגעוואשענע מארקען.

— די צאהל פון די צוגעזאגטע נדבות אויף דער ווארשאנער יודישער ביבליאטעק בעטרעפט שוין 11,850 רובל, אין נאכען וועט מען עס אנהייבן בויען.

— די פארשטעהער פון דער מערעצינישער פערוואלטונג אין ווארשא האט בעטלאפען צוצולאזן צום עקזאמען אויף רענטיסט, נאר די וואס האבען ניד געלערנט אין ווארשא אבער נישט די וואס האבען ניד געלערנט אין אנדערע שטערט און קומען אין ווארשא נאר ניד עקזאמינירען.

— די יודישע קאמענשטשקעס, מולאדעס און קאזבים אין קיעוו, וועלכע דער געבערנאטאר האט געהייסען, זיי נאלען ארויס פון דארט, האבען דערלאזט א בקשה מען זאל זיי לאזן אין אבער ווינטער נאך בלייבען אין קיעוו און מען האט זיי ערלויבט צו בלייבען ביז דעם 1 אפריל 1908.

— קירצליך וועט די רוקישע רעגירונג ארויסגעבן נייע געזעצע וועגען די ריגים פון גטין ביי יודען.

— נישט לאנג איז אין פעטערסבורג געווען א העברעאישער אבענר. די הכנה פון דעם אבענר איז געגאנגען אויף דעם בית גאמן אין ירושלים. צווישען די וואס האבען געליינט ווייטער נאכען וועגען געווען די בעוואוסטע העברעאישע שרייבער דיר י"ל קאצענעלסאן און דוד פרישמאן. אויך האט מען געליינט אויסגעקליבענע נאכען פון ביאליק, ש. ל. נאדראן, ל. פרץ און ספעקטאר (דוד העשירי) אבער נעמט אין העברעאישען פון סטודענט י. נאד.

— די חברה וואס נאכט פאר אריקע קינדער אין ווארשא זיי נאלען קענען ווערן צייט ארויספאהרען אויף פרישע לופט האט איינ-געארבעט ווערן וואהנונגען פאר זעהר וועניג געזאגט פאר אריקע קינדער פון 8 ביז 18 יאהר.

— ארואקאט היינריך לעווי מיט נאך אייניגע קהל-פערזאנען אין ווארשא האבען ניד געווערעט מיט א בקשה צום גענעראל נובער-ניין מלכה דו הערסט חאטש ווערטער? זי קאן אט דא אין דער דאניער שטוב גיט זיין... (שרייט אויף א קול) געהט זשע אייך פון דאנען צו אקדע שווארצע יאהר, אלע ביז איינעם, קומען זאל אויף אייך... (צעלאנט ניד צו חנה'ן מיט אויפגעהויבענע קולעקעס.) מלכה (שטעלט ניד אונעק צווישען פאטער און צווישען דער טאכטער) מאיר! לאס איך שטארבען אט דא אויף דעם ארט, אויב די וועט זי מיר אנהערען מיט א פינגער! (חנה אנטלויפט, עס קומט אריין דאס מיידל מיט א בריוו און געהט אונעק.)

VI-מע סצענע

(פאיר און מלכה און חנה'ן)

מאיר. וואס פאר א בריוו? פון וואנען איז א בריוו? (צערייסט דעם קאנווערט, ליינט.) ליבער פאטער... (דאס ס'איז פון מאטווייג) זיי וויסען, אז איך האב חתונה געהאט און זיין וויסען... (מלכה דו הערסט?) מיט אמידל, וואס שטעהט אסך העכער פון רב משה'ן ווירענשטאטערס טאכטער, האטש זי איז פון א קלענערען יחוס... און חתונה האב איך געהאט און זיין וויסען דערפאר, וואס איך ווייס, אז די וואלסט געוויס גיט געוואלט דעם שווד... (מלכה, וואס נאכט דו אויף זיין קרישט) עס איז געווען צווישען אונז איין אפגעטרעטע נאך נאך פון לאנג, נאר איך האב ביז אהער אייך גיט אויסגעוואקט

נאכאר ער זאל זיי ערלויבען צו גרינגען א חברה, וואס איהר צוועק איז צו שטיצען די אריקע קינדער, וואס לערנען אין די פרייוואט-שולען. — די צאהל פון די יודישע חדרים אין ווארשא גרייכט ביז 262, דערינען וועגן דא 481 לערער און 18,995 שיקער. עס מאכט אויס אויף יעדען לערער 88 שילער.

— אין פינאנץ האט ניד געגרינדעט א חברה, דוברי עברית, וועלכע האט דעם צוועק צו מאכען העברעאיש פאר א לעבעדיגע שפראך.

— די יודען פון דער סט' סטאריא דאנא, אויף דער פארן ליניע ליבוי-ראנא, האבען בעקומען א בעפעהל צו ערלאזען דאס דארף ווייל לויט די געזעצע פון 8 מאי 1882 האבען זיי קיין רעכט נישט דארט צו וואהנען.

— אין לאדז וועט מען קירצליך אנהייבן בויען א שפיטאל פאר יודישע גייסט-קראנקע, דערויף איז אצינגערט 100,000 רובל.

עסמיריין-אונגארן. (געקראלאט) נישט זאגט איז אין וויען גע-שטארבען צו 28 יאהר דער העברעאישער שרייבער אשר סגל אויס ארעא. ער האט געשריבען אין אייניגע העברעאישע צייטונגען און נאמעל-ביכער אונטער זיין אייגענעם נאמען און אונטער דעם פאטערנאמען ווסמאן. ער האט אויך איבערגעזעצט אייניגע בעריהמטע ווערק פון דער אייראפעאישער ליטעראטור ווי "דעב" פון קנוט-האמסען, "מגי דדם" פון קאראלענקא און "שירים בפרוזה" פון טורגעניעוו. ער האט אויך געשריבען א ווערק איבער ציוניזם מיט דעם נאמען "בין תורה וישיבה" תוצאה.

ענגלאנד. דער בעוואוסטער ענגלישער שריפטשטעלער האלל קען גרייט צו צום דריקען א סעריע ארטיקלען אין וועלכע ער לויפט די נאציאנאלע שטרעבונג ביי יודען.

פראנקרייך. ה' נ. ליפמאן, אידישער מיטגליד אין דעם פראנץ צווישען אינסטיטוט אין פאריז, איז געווארען דער קאנדידאט פון דער געאגראפישער וויסענשאפט אויף דעם יאהר 1908.

— ה' דוד לעווי, דער מיטגליד פון דעם יודישען קאנסיסטאריאט אין פאריז, האט בעקומען פון דעם סעריקשען סולמאן דעם ארבען אקאמאניע.

— די יודישע פאלקס-אוינווערזיטעט, וועלכע איז נישט לאנג געגרינדעט געווארען אין פאריז, ווערד גרעסער און בעסער, די צאהל

איבער אסך טעמים, וואס איך קאן זיי אט דא גיט ארויסשרייבען... איך האב געמוזט אפגעהרען אויף אפאר טאג אהער, אין דעם דאזיגען שטעטל, און דא שטעלען א שטילע חופה... (הא מלכה?) ווארום איך האב נישט געוואלט אייך אנזעהן דעם געזיין ביי אייך אין דער היים... (א וואהלער ווהן) דעם מחותן ווייס איך נישט צי דו קענסט איהם, ער איז איין אלטער מאן, א בלינדער און הייסט גלילה קאטשער; ער איז געווען אמאל א שרייבער ביים נאטאריאט... (ווער א אלייטער שער שווד?) ער איז שוין לאנג בלינד און עובר-בטל, און די קינדער האלטען ניד אויף אליין... זיי וועגן פראסטע מענשען, נאר ארענטליכע... (מע קאן ניד שוין פארשטעלען...) און מחמת איך בין געקומען אהער מיט קליינע עטליכע קערבלעך, בעט איך דיד דו נאלסט מיר פאלד ארויסשקען געלד... (דאס איז דער עיקר) און מיר ביידע, איך און קלארע, לאזען גריסען די מאמע און אטליכען באזונדער נאר פריינדליך.

מאטוויי

— נ. מלכה? מול טוב דיר מול טוב (ער קניטשט צווייף דאס בריוועל אין האנד און טהוט דאס אשלייכער אין דער ערד אריין.) מלכה. (טויט ווי די וואנד בעכט די הענט) וועה איז מיר, וואונד איז מיר וואס טהוט ניד עס מיט אונז? טאיר. (לויפט ארום איבערן שטוב און שטעלט ניד אנהער)

דערקענען אז זיין זיידע איז געווען א ייד, אפער אז ער האט אויסגע-
עפענט זיין מענה לשון און האט אנגעהויבען צו רעדען פויליש, ווי
דער סדר איז אין ווארשא, איז זיך פראקט געווען צו מיטערען. ניט
קייין דקדוק, ניט קיין זמין ושמאל, הכלל ער האט אזוי געקענט פויליש.
אז איך האב פראקט ניט פערשטאנען וואס ער וויל, נו פערענ איך ביי
אייד, וואס פאר א לשון זאל איך מיט מיין שניידער רעדען: רוקיש
קאן ער גענוים ניט, ווייל א ווארשעווער ייד, אז ער קאן ניט קיין
פויליש, קאן ער קיין רוקיש א נראי ניט. אפער מייטש? אפער מייטש
טאר מען דאך אין ווארשא ניט רעדען, מע וועט אייד פראקט פאר-
שטיינען. סקול יסקל האדס בונארשא שידבר בלשון אשכנזי. פאר
וואס טאר מען דאס אייגענטליך ניט רעדען קיין מייטש אין ווארשא?
אט דאס וויל איך אייד טאקי, מיינע ליבע לענער, דערצעהלען. אין
פרייסען איז דא א שטערטעלע וורזעקען. און דארטען איז דא א שקאלע,
וואו עס לערנען זיך מייטשע און פוילישע קינדער. אין דער דאזיגער
שקאלע האבען די רביים געוואלט, אז די קינדער זאלען דאווענען אויף
מייטש און די תלמידים האבען געזאגט, זיין, מיר ווילען דאווענען אויף
פויליש, נו איז פון דער דאזיגער מחלוקה געווארען א גאנצע חד-גדיא.
אזוי איז געוועזען: ואתא, זענען געקומען די רביים און האבען אריינגע-
געקוקט די תלמידים און די תלמידקעס אין דאס וואס מען טאר ניט
זאגען אין א מקום קדוש, דערנאכדעם זענען געקומען די טאטעס און
די מאמעס פון די תלמידים און די תלמידקעס און האבען געשלאגען
מפות אבירות די רביים. דערנאכדעם זענען געקומען די מייטשע
דגנים און האבען די מאמעס און די מאמעס אריין געזעצט אין טורקען,
זענען דאך געביד די קינדער די געשימסענע געבליבען נע ונד.
ואתא, זענען ווידער געקומען גוטע מענטשען און האבען צוזאמען גע-
מאכט סיעל געלד פאר זיי. וואס פעהלט דא אין דעם חד-גדיא?
ואתא הקדוש ברוך הוא, וואס הקדוש ברוך הוא וועט זאגען אדער
טון ווייסט מען נאך ניט. א זעלכע חד גדיא'ס האבען שוין אין דער
וועלט פאסירט, אפער אזא רעש ווי דער פוילישער חד גדיא האט גע-

פון די צוהערער איז 200. דער נראנד ראפער צדוק הכהן מיט נאך
אנדערע פאריווער רבנים שטיצען זעהר דעם דאווענען איינווערזשעט
און מען האפט, אז דער באראן ערמונד ראטהשילר וועט עס אויך
שטיצען.

פארטוואל. דער פארטוואלישער קעניג קארלס האט דעם יודען
שלמה סערוואיא מיט דעם טיטול באראן בעהררט פאר די גוטעס וואס
ער האט געטאן מיט די פארטוואלישע אונטערטאנען אין טראנסוואל.

III. ציוניסטישע נייעס.

— אין וויען איז נישט לאנג געווען א משפט צווישען דער יודישען
קאלאניאל-באנק און דעם דיר בלאך, דער רעדאקטאר פון דער "עסט-
רייכישער וואכענשריפט", דערפאר וואס בלאך האט בעליידיגט די אנ-
פיהרער פון דער קאלאניאל-באנק. דיר בלאך האט זיך פערענטפערט,
אז זיין בונה איז נישט געווען זי צו בעליידיגען און אז ער האט די
בעליידיגענדע ידיעה געבראכט פון "אזראעליט" און ער בעט מען זאל
איהם מוחל זיין, און מען האט עס איהם געטאן.

— אין ניוקע צייטען וועט זיין איין אספה ביי דער ציוניסטישער
פארטיי "מזרח".

— אין לאנדאן איז די צייטען געוועזען א ציוניסטישע צענטראל
פערזאנליכע אויף וועלכען פערשריבענע ציוניסטישע אנפיהרער האבען
געהאלטען רעדען.

— דער זעכסטער ציוניסטישער קאנגרעס וועט זיין אין באועל.

פונ'ם ווארשאווער לעבען.

הערט זשע די מעשה פון וואגען איך האב זיך דערוואקסט פאר
וואס ארימעלייט האבען ליב קינדער: איך, ווי אלע וואס זענען בכלל
מענש, האב אויף א "פאראנדעס" שניידער פאר נייע מלבושים און
א לאמניק פאר קליינע פאפראווקעס. דעם ערסטען קאל, אז איך האב
דערזעהען מיין פאראנדעס שניידער אין ווארשא בין איך נאנץ ג'שתומם
געווארען: א גאנצער פאן. אויסגעפוצט אין עסיג און האניג, און ניט
נאר ער האט ניט אויסגעזעהען ווי א ייד, נאר עס איז ניט געווען צו

הער צו מלכה. וואס איך וועל דיר זאגען: ווי ס'איז אספר מן השמים
(ער בעווייזט אויפ'ן סדור), אז איך בין איהם מעביר-גחלה, איך מעק
איהם אויס פון דער ציאה! איהם און פלאראן!... פון היינט אן און
ווייטער איז נישטא ביי מיר קיין מאטוויי און נישטא ביי מיר קיין
פלארא!... אויס! אויס! קינדער!

מלכה. (ברעכט דו הענט) ביי מיר זענען זיי שוין לאנג אויס
קינדער! פון דער צייט אן וואס דו האסט באקומען דאס פארשאלטענע
געלד, און ווער שמועסט פון זינט מיר זענען אריבערגעפאהרען אין דער
דאזיגער פארשאלטענער שטאדט, אויסגעשטעלט די דאזיגע שטוב און
איינגעפיהרט דאס דאזיגע לעבען, אז אטליכער וואס ער וויל דאס
טהוט ער...
מאיר. (חאפט זיך מיט ביידע הענט ביים קאפ) נוואלד! נוואלד!
נוואלד! רבוננו של עולם פאר וואס קומט דאס מיר? פאר וועמענס
זינד? פאר וועמענס שולד?

מאיר. (אין פערס) איך וועל דיר געבען אפעל! איך וועל דיר
געבען א מארדע! הונט פעהלט דא נאך ביי מיר אין שטיב? אנועק
דו ווענוריק איינער, דו פוסטע ביהור, וואן! וואן זאלט איהר מיר געהן
אלע ביז איינעם, וואן!!!...

מלכה. פאר וועמענס זינד, פערענסט דו? פאר אונזערע אייגענע
זינד, וואס מיר האבען אזוי שטען געלערענט אונזערע קינדער, אז איך
און וועה די יאהר! זיי נאכגעגעבען די שמר! דאס גאנצע יודישקייט
גענומען און ארויסגעווארפען אויפ'ן מיסט! און נאר נאכגעמאכט, נאר
נאכגעמאכט זענעם! ביי זענעם פארטעפאנעם — ביי מיר פארטעפאנעם!

נעם! ביי זענעם, קארטען — ביי מיר, קארטען: ביי זענעם אויף גוי'ש —
ביי מיר אויף גוי'ש... (עס לויפט אריין סאשא מיט א גרוילה).

VII-טע סצענע

(מאיר מלכה און סאשא.)

סאשא. דו ווייסט, מאמע, מע האט מיר טאקי געבראכט צו
פיהרען א הונט! נעב מיר, מאמע, געלד! האסט דאך מיר צו געזאגט
קויפען א הונט!

מלכה. (ווינקט צו איהם, ער זאל אוועקגעהן) אט האסט דו דיר
די אנדערע טעג יום טוב!

מאיר. וואסער הונט?

סאשא. א הונט! איין אומיק פון א הונט! זאלסט זעהען אפעל!
זאכסט אנקוקען א מארדע! אמאדראשקא!

מאיר. (אין פערס) איך וועל דיר געבען אפעל! איך וועל דיר
געבען א מארדע! הונט פעהלט דא נאך ביי מיר אין שטיב? אנועק
דו ווענוריק איינער, דו פוסטע ביהור, וואן! וואן זאלט איהר מיר געהן
אלע ביז איינעם, וואן!!!...

סאשא. אויב אזוי געה איך נאר זיך טרענקען (אנטלויפט)

נישט געהערט געווארען אזא מעשה! אבער פקח נפש איז דוהה שבת — ווען דער שניידער קאן קיין אנדערען לשון נישט גאר זשארגאן, דארף מען נישט הערען וואס די אסימילאטארען שרייען: רעדט נישט קיין זשארגאן! דעם אמת געזאגט, האלט איך עס פאר נישט ריכטיג, וואס אינזערע געבילדעטע יודען פערזאנלעך אזוי דעם זשארגאן. אלע שפראכען, אפילו אזא שטענע שפראכע ווי פראנצויזיש האט אויך א זשארגאן, און איך זאג איך, אז דער פראנצויזישער זשארגאן, איז נאך ערנער ווי דער וואס מען רעדט אין ווארשא אויפן פישטאדק פון דעסמווענען, זאגט דער בעריהמער פראנצויזישער שרייבער וויקטאר הוגא, אז יעדער פראנצויזישער פאטריאט, וואס ליבט זיין פאקק, איז מחויב אויך צו קענען דעם פראנצויזישען זשארגאן. אזוי אויך יעדער יוד, מעג ער זיין וואס ער איז, א דאקטאר, יוריסט, וכו', אויב ער אינטערעסירט זיך פאר יודען און רוקט זיך פון זיי נישט אב און וויל, אז דער יוד זאל איהם פערשטעהן, און ער דעם יודען מוז קענען רעדען זשארגאן און זיך דאמיט נישט שעמען, און איך האב טאקי מיט מיין פאראנדעם שניידער אנגעפאנגען פראסט מאמע-לשון, עס איז געווען א מחית, ער האט מיך פערשטאנען, איך איהם, און אז מיר זענען משה געווארען מיטן מקח, האט ער געוואלט אונזעקעוהן, האב איך איהם אפגעהאלטען, און געפרעגט וואו ער וואהנט, געמט ער ארויס א ווייטקארטע און נישט מיר. אז איך האב דערזעהען די וויי-זיטקארטע איז מיר פראסט פינגער געווארען אין די אויגען: הערשט יודען און בלייבט נישט אין חלשות: די קארטע איז געווען אויך פראנצויזיש.

Toilleur Smendeur Hoe
rue Lapotinska Nr. 15.

ווי קומט א קיה צו שמעטענע? א ספלה וואלט איך זיך אויף איהם ריכטען, א מענש וואס קאן קיין זאך נישט, דרוקט קאנטען אויף פראנצויזיש! אבער א יודען טאר מען נישט חושד זיין, טאמער איז ער טאמא א פראנצויז? ע"כ האב איך איהם גלייך א פרעג געטאן, ווי איז

דער פרייך, דער גראף איז געקומען צו פארהערן און איהר שוויגער... (ער ווארפט זיך אויף אלע וויטען: מע טראגט איהם צו דאס אנטהון: מאיר שלעפט אויך זיך די מלבושים, טרעפט נישט וואו מע דארף און נוערד נאך מעהר צעטראגען און אין בעס) בהמות! פערד! וואס שטעהט איהר ווי די טאקען? פאר וואס העלפט איהר מיר נישט אנטהון זיך? איהר הערט דאך, אז דער פרייך, דער גראף איז געקומען צו פארהערן! דער גראף! דער גראף!... (ווי אנטהון בלייבט ער שטעהן און ווילע ווי פארטראכט) מלכה!... וואס איז פאר קינדער ביי אונז?... הא?... וואס איז מיט זיי געווארען? וואו זענען אהינגעקומען אונזערע קינדער, מלכה?...

מלכה, (מיט אונפן) צעווייט און צעשפרייט אויף אלע זיבען מיט!...

מאיר, הא? וואס זאגסט דו מלכה? איך הער נישט וואס דו זאגסט... וואו זענען זיי? די קינדער אונזערע וואו זענען?... מלכה!... אונזערע קינדער?... (ער פאלט צו אינס נאנצען אנטהון צום טיש מיט אנטוויין.)

מלכה, (לויפט צו צו איהם אין שרעק) מאיר! נאט איז מיט דיר! מאיר!...

פארהאנג.

מאכט אין דער וועלט און פארט אין ווארשא איז נאך ביי אהער נישט געוועזען — און עס איז געבליבען דא אין ווארשא, אז מהיום והלאה זאל מען נישט רעדען קיין טייטש און קראנקע זאלען נישט פארהערן אין בעדער וואו מען רעדט דייטש, און דעריבער איז מען מיט בויקווייטאג און הארץ-ווייטאג און מיט אלע ווייטאגען פון א גאנץ יאהר עס פל געווען געפארהערן נאר אין פוילישע בעדער, עס איז טאקי דארט געווען אזא שטיקעניש און ענגשאפט, אז עס זענען געשטאנען יודען און האבען מיט א ווייגענדיגען קול געבעטען: שענקט א יודען א ביסעלע זאלן, שענקט א יודען א ביסעלע בלאטע, און דאס האט אלץ אנגעמאכט וואס די רביים האבען די תלמידים אפגע-שטיקען. — דעם אמת געזאגט, אז א פערדישער מח קאן דאס נישט פערשטעהן, אז מען איז אין בעס אויף דעם חזן נישט אמן צו ענט-פערען, אז די רביים האבען די תלמידים געשלאגען. דעריבער זאל מען נישט רעדען קיין טייטש און נישט פארהערן אין טייטשע בעדער, טייטש רעדט מען נישט נאר אין פרייען אבער אין גאנץ טייטשלאנד, עסמרייך, טייטשע שווייץ און קראנקע מוז מען שיקען, וואו זיי קריגען א רפואה שלימה; אבער א מנהג ברעכט א דין, אז די מלאכים זענען אראפגעגאנגען אויף דערד האבען זיי גענעסען, אזוי וואו מיר לעבען אין ווארשא מיטען מיר זיך האלטען אן די ווארשעווער מנהגים. דא טאר מען נישט רעדען קיין טייטש—איז נישט, מוז מען אויסקומען אהן טייטש.

תכלל ווי זאל איך זיך צוזאמען רעדען מיט מיין שניידער? רוסיש, פויליש, טייטש נישט. טא ווי זשע? עס איז ביי מיר געבליבען אז אס בעסטען, איך רעד מיט איהם מאמע-לשון, איך ווייס טאקי, אז די אסימילאטארען וועלען זיך דערווייטען, אז א דאקטאר רעדט זשארגאן וועלען זיי איהם אין חרם אריינלעגען. דען מה דאך אז זיי ווילען אלע יודען פון פראנצויסקאנסקע און נאלעווקע, מאכען פאר גוים, א פשיטא שוין א דאקטאר זאל רעדען פראסט "יודיש", א גוי זאל זיך שמאדען אויף א יודען, איז דאך געוויס א געוואלט זאך, דאס איז נאך נאר

VIII-טע סצענע

(מאיר און מלכה אהן פאשאן.)

מאיר. (שרייט נאך אשאטן) טרענקען? טרענק זיך! הענג זיך! הענגט זיך אדער! אלע זאלט איהר זיך אויפהענגען אויף איין שטריקעל! אונזלעכע קינדער ווי איהר זאלען נאר נישט געפארהערן ווערען! (מלכה וויל זיך לאזען לויפען נאך פאשען, מאיר האלט זי צו.) שא! לויף נישט! ציטער נישט! האב קיין מורא נישט פארן מייניקעל, ס'וועט איהם חלילה נאר נישט זיין! (שטעלט זיך אונזען אין מיטען שטוב.) מלכה, וואס הייסט דאס? וואס טהוט זיך דא? וואס איז פאר קינדער ביי אונז? (עס קומט אריין מאשע, דאס דינסטמייכל.)

IX-טע סצענע

(די זעלבע און מאשע, דאס דינסטמייכל.)

מאשע. דא איז געקומען א מענטש פון גראנדאטעל זאנען, עס זאל איך זאגען, אז דער פרייך, דער גראף הייסט עס, איז געקומען צו פארהערן אין גראנדאטעל, און רופט איך איהר זאלט קומען צו געהן באלד אהינצו צו אין גראנדאטעל הייסט עס.

מאיר. הא? וואס? דער פרייך, דער גראף איז געקומען?... דאס אנטהון נישט אהער! די שטיינעל! דאס היטעל! וועה איז מיר!

טאטאס סון "טייט" האבען אויף שלעכטע יאָהרען, טאפאק געראט גיט, קאונקאז האט צו גענומען די בעסטע סוחרים, און די וועלכע האבען וויינגערטער זענען נאר אויפגליקליך: עס האט זיך ציין גע- חאפט די "פילאקסערא" און עס האט געמאכט א תל סון די גערט- גער, דאָרט וואו מען האט גענומען הונדערטע העמיר וויין — געזעט בען נאר 0 אָדער 20 העמיר. מע קאן שוין פארשטעהן פון וואס מע קאן ציהען פרנסה, אז בעארבייטען דעם גארטען בערערעט א סוף מעהר ווי פיעל די עטליכע העמיר וויין טרעפן אן די פרייז, נאר מען לעבט מיט דער האפנונג, אז די גערטער וועלען זיך פערפעכערען מיט דער צייט. עס געפינען זיך ביי אויגן עטליכע פערשענליכע מענטשען פון די גוטע צייטען, אבער נוצען האט די שטאדט פון זיי זעהר וועניג. דא געפינט זיך גיט קיין רעכט פלמוד תורה, קיין ביקור חולים, קיין שולע און אפילו גיט קיין מרחץ. אונזערע שטאדט-לייט ווייסען און סיחלען זעהר גוט ווי עס פעהלט אזוינע זאכען אין שטאדט, נאר מען קאן דערפון גיט טראכטען איבער די סחלוקות צווישען אונזערע גגידים און פשוטע בעלי-בתים.

ס. מב-רג.

ביאליסטאק. גישט לאנג איז אין ביאליסטאק (גראדנער נוב.) געשטארבען יחאל בער נאָ אַל קאָוּס קי צו 83 יאָהר. דער פערשטארבענער האט פל ימי געארבייט פאר די צרכי צבור סון דער שטאדט ביאליסטאק. ער האט קיין מיה גיט געשפאקט, ווען ער האט נאר געוואקסן אז דערפון וועט ארויסקומען א טובה פאר דעם פלל אָדער אפילו פאר א פרט. אויף דער עלטער אפילו, ווען ער האט שוין קום פח געהאט צו געהן אויף די סיס האט ער אויף גישט אויסגעהערט זיך מתעסק צו זיין בצרכי צבור. די רוישע רעגירונג, שעצענדיג די ארבייט פון דעם פערשטארבענעם האט איהם דערפאר בעשאנקען מיט מעהרערע טענדאלען און איהם געגעבען לזרות דעם טיטעל עהרענפירנער. די שטאדט ביאליסטאק, הן יודען הן קריסטען, האבען איהם צו דער לונה גרויס פכוד אפגעגעבען און מען האט איהם מספיר גענוען מיט ריהערנע דעם פסדים תנצפה יצחק ענגעט.

חיקעל לאמניק

(א בילד.)

חיקעל לאמניק איז געווען א בעל-מלאכה ווייט צו זיכען. פון זיינע מייסטערשטיק האט מען זיך דערצעהלט וואינער: א פאר הויזען איבערמאכען אויף א "וואטופקע" אָדער פון איין אלטער יופיעע אויס- שניידען א "סאלאפקע" איז ביי איהם געווען, ווי פאר א גראשען א פינגעל אויפגעסען. אין איין מינוט האט ער געגעבען דעם אלטען פגד א שניט, א שטאף, א פלעט מיט דעם פרעס-אייזען און עס איז געוואר- רען פארטיג, געראטען, א תענוג.

צו מענדעל שניידער דעם "ווארשאנער" האט מען מיט אזא אלטווארג נאר גישט געקאנט צוקומען. ער איז געווען אינסן, עס האט איהם נאר גישט געפאסט אין האנד צו געשען. — צו דעם איז דאָ דא חיקעל, וואס ווילט איהר פון טיין לעבען, פלעגט ער זאגען. חיקעל האט גענעהט גישט אלטווארג אליין נאר גיט מלבושים

א שניידער אויף פראנצויז? הא, זאגט ער און האט אויסגעשטעלט אויף מיר א פאר אויגען מיט איין אפען מויל און האט אויסגעזעהען ווי... אויף האב שוין געזעהען פערשידענע חיות און פרומט אבער אזא פנים האב איך נאך גיט געזעהען. אין א וויילע ארום, "איך ווייס גיט, זאגט ער. ס'מיינט איהר ווייסט גיט? אייער קארטע איז דאָ א פראנצויזישע? "איך בין, זאגט ער, אריין געגאנגען צו א ליטאגראף און האב איהם געבעטען ער זאל מיר אפדורקען א שניידער אויף פראנצויז, א גוטען טאג האט ער געזאגט, א גוט יאהר, האב איך געזאגט און א סוף פון די מעשה, מיט דעם פאראנעם שניידער.

בעוזה אזוי זעהען אויס אינגערע בעלי-מלאכות מיט פראנצויזישע קארטען און אהנע קארטען. אזוי פיעל ווי איך ווייס, אין קיין לאנד און קיין שטאדט זענען גיט דא אונאלכע פנים, וואס זאלען זיך אזוי וועניג אינטערעסירען מיט בילדונג ווי אין ווארשא, אויף האב שוין געמאכטען האנדלעכקער, וואס געהען זעהר אויסגעשוצט און קענען זיך מיט גרויסע צרות קום אונטערשטייגען. איך רעכט שוין גיט פון בערלין, וואו מען געפינט האנדלעכקער זעהר געבילדעטע מענטשען, אבער אין דער ליטא, ווילנא, קאונא וברוקה, געפינט מען אויף א שניידערשע, קרונעשע, קרויז, וואו עס קומט ארבי און לערנט מיט זיי, אין ווארשא ווייסט מען נאר גיט וואס דאס איז. זיי קענען ביידען פויליש אויף די הינטערשטע סיס און מעהר גיט. — די קרענקונג איז נאך גרעסער, ווייל בעלי-מלאכות געהערען ביי יודען צו די גווארדיג- גדול הנהנה מיניע פשו יתר מרא שמים. אויף גלויב, אז עס איז א גרויסער יושר, אז די יודישע צייטונגען, פארט די זשארגאנישע זאלען זיך גע- מען צו דער ארבייט און דערקלערען זיי ווי גיט ישען עס איז, אז מען איז גיט צו נאט און גיט צו לייטען.

דאקטאר אשא.

קארעספאנדענציעס.

רעווא (בעסאראביע) די בעסאראביער גענער רעכענט זיך ביי דער וועלט פון אייביג אן פאר א פארגעבט ארט, איין ארט פון "מאמאליגע". דאס לעבען פון א טייל בעסאראביער אין היינטיגער צייט איז מיט פיעל זאכען אנדערש ווי דאס לעבען פון אונזערע פוילישע ברידער. צום ערשטען פון אונזער בריד וויל איך אייך בע- קענען מיטן שטענדל רעווא. אין דעם שטענדל געפינט זיך עטליכע הונדערט פאמיליען, אָדער עטליכע טויזענד נפשות. טייל פון די אייג- וואגער זענען "טייטער" (מאפאק הענדלער), וואס בעארבייטען אייגענע פלאנמאציעס פון מאפאק. אייניגע האבען אייגענע וויינגערטער, און א טייל זענען קרעמערס קליינע און גרויסע סוחרים. פריער מיט יאהרען, ווען די אייגענבאהן איז נאך גיט געווען ביי אונז, האבען אונזערע סוחרים זיך געשטעלט ביים פור תבואות 4 אָדער 5 קאפ. אצינד אבער, ווען יעדען טאג ערהאלט מען "בעריכטען", קויפט מען נאך דעם טאג, מע שטעלט נאך זיך פערדיקט 1/4 אָדער 1/2 קאפיקע ביים פור און אז נאט העלפט פאלט די פרייז אראפ אויף א קאפיקע בעדאָרף מען שוין דער לעגען 2—3 קאפ. ביים פור. אט פון זעלכע סוחרים זענען פון די סוחרים געווארען "קלייטנקעס", ד. ה. ווי א שטוב איז א קלייטעל אבי צו דערהאלטען דאס לעבען. די פלאנ-

שניידען. אז ס'איז דא פון וואס! דאס קאן אַ קאפּ אױף. אױף מאַך טאקי פון אלטנווארג נײ, דאס איז מעהר קונץ.

אונז חייקעל האט צוגעלעגט די שווערע שער צו איין אלטע וואטשפּעק.

גיטעלע האט פארביסען די ליפּען. עס האט זי פארגלעמט בײַ צום האַרצען, אונז מענדעל שניידער אױף צו להקעים האט זי גענומען אונז אויסגעקלעבט אלע וועגט אונז שוויבען, טיר אונז טויער מיט מאַדעס אונז סיגורען, מיט קרינאלינעס אונז גאדעסעטען.

— וואס מיינער האט אין גאנצן, דאס האט מענדעל גישט אין קאפּ — פלעגט זי זיך ריהען פאר די שבת'עס — נאר גלאט, ער איז גישט בײַ זיך קיין פרייז; וואס האט ער צו שרייען וועגען זיך אין די נאסען? מענדעל וועט אויסגעריסען וועגען מיט זיין שילד צונאמען, אונז מיינער מיט גאטס הילף וועט נאך בעגליקט ווערען. איינער פון פארג אַראב דער אנדערער אױס'ן פארג אױף. גישט קאשעו עס איז דא א ליבער נאט אין היסעל!

אונז גיטעלע האט צוגעשאקעלט מיט'ן קאפּ אונז דערנאך דעם קאפּ געוויבען צום היסעל, גלייך זי וואלט שוין געזאלט אױף דעם פארג ארויספליהען.

פון דעם אלעס איז חייקעל דאך גענוען איין ארימאן. חובות האט ער געהאט בײַ אױפער'ן האלז, אונז בשעת עס איז איהם אױס-געקומען דירה-נעלד צו געצאהלען, האט ער זיך געדריעהט, ווי א ווארם. אין שטענדל האט מען געזאגט, אז גיטעלע איז גישט קיין בעל תכלית, זי סיחרט זיך צו ברייט, אז זי האט א געשמידען האלז...

דאס זענען גענוען ביזנעס מיילער, גיטעלע איז גלאט גענוען א גוטע בעל-הבית'שע, א פרויע וידישע טאכטער. שבת האט זי גע-מאכט, ווי נאט האט געהייסען, מיט פיש, געבראטענס אונז אנדערע מאכלים. אסילו לעקעך צום פערבייסען האט אױף גישט געמאכט פעהלען...

גיטעלע האט אלץ געטאן גוטע פריינד זאגען זיך פרייען אונז שונאים אױף צעפלאצנענדיג; אונז אלע שבת נאכ'ן פדרה-לייגען פלעגט זי זיך אויסשלייפערען אין איר רויטע "דזענע האלקע", מיט דעם אפלאסענעם "שערץ" אונז קוויטען, אונז זיך נעצען סארן טיר אױף דער נאס ארויס.

— לאז מען זעהען, לאז מען פלאצען!

חייקעל איז גענוען א שטיל יודעל, גישט קיין פערדיהטער, א לערנער אסילו, א בעל-טובה. שבת א נאנצען טאג איז ער זיך געזע-סען אױפער'ן פּרק, אדער גאר געוונגען זמירות. פון צייט צו צייט פלעגט ער אָבער צונעהן צום פּענסטער אונז ארויסקוקען אױס'ן גאס. עס איז גלאט גענוען מאַדנע צו זעהען דאס "שבת'דיגע גערויפער":

פאנספילען, גקבות, מירלעד אונז בחורים האבען זיך געדריעהט הין אונז צוריק, "שבת'דיג אויסגעשלייפערט פאר די הייזער. מענדעל שניידער מיט די הענט פארלעגט אױף דעם רוקען אונז די הויזען אױפער די געפוצטע שטימועל האט אױף געמאסטען די נאסען. מענדעל איז שוין גענוען א דייטש, א צווייטע, א ליטוואק מיט א צאלס אין קאפּ, א ווארשאנער צווייטע. די גייע קאשאטע זיינע איז גענוען קורץ

אױף. ער האט שוין געהאט זיינע קונדשאפטען: די אלטע גבאייטע יענטע, די דינסטמייידען, די בעדערקע האבען געהאלטען פון איהם שטאהל אונז איינען. די בעדערקע האט אסילו געזאגט, אז חייקעל פערשטעהט זיך אױף מאַדעס גישט ערנער ווי מענדעל דער יחסן, אונז אז חייקעל הייסט א קלייד צופוצען מיט פּענדלעך אדער מיט קנעפּלעך, דאך מען טאקי צופוצען מיט פּענדלעך אדער מיט קנעפּלעך.

דעם פיינעם געשטאק אונז ידיעה אין דאמען-מאאלעטען האט חייקעל געהאט סיעל צו פערדאנקען זיין ווייב גיטעלע, וואס איז מירלעווייז גענוען א שייטעל-מאכערין אונז האט געמאכט שייטלען פאר די נרעסע גידות'טעס אונז די שטענשע פלות אין שטענדל. גיטעלע האט געוואוסט, וואס שטען איז אונז וואס מאוס איז, זי האט נאר געגעבען א מוק, א ווארף מיט'ן אױג, א חויב מיט'ן אקסעל, אונז חייקעל האט שוין געוואוסט. וואס זי מיינט, ער האט זי פערשטאנען אױס'ן ווייגס.

חייקעל לאמגים איז נאך גענוען א יוד אין די בעסטע יאהרען. א בארד האט ער געהאט נאר א ברייטע, א געלע; אונז ער אליין איז אױף גענוען א ברייטער, א סורצער, ווי מען זאגט: ברייטער ווי לענגער. זיין ווייב גיטעלע אָבער איז דוקא גענוען א לאנגע, א דינע, א דאנער, ווי א שפּאן. חייקעל האט זי גישט אנדערש גערופען, ווי: "מיין פלוג'ית'טע" אונז גיטעלע, מען זאל זי הרגענען, האט זי אױף קיין פאל גישט געקאנט ארויסרעדען: "מיין טאן, זי האט נאר גערופען: "מייןער".

גיטעלע איז אסילו גישט גענוען קיין שטענדל'גע. בשעת עס'ס האט זי געהאט צעהן קאס ביי. איהר גרעסטער הארץ-וועהטאג איז גענוען מענדעל שניידער. דאס איז גענוען דער שטון, דער ביינער שטון פון איהר לעבען. איהרע אויגען האבען געפונקעלט, ווען זי האט פון איהם גערעדט, אונז גערעדט האט זי ביי יעדער געלעגענהייט.

— וואס טויר דיר? — האט זי וויסיעל מאל חייקלען איינגע-האלטען — וואס מאכסט דו דיר קאלע די צונג? לאז געמאך! אױף בײַן איהם גישט מקנא, לאז ער האבען! אױף, אױף וויל גישט מיט קיין שטעל, אױף האב גענוג מיט'ן לעפעל, בײַן אױף טיר א לאמגיק! גיטעלע אָבער האט זיך גישט געלאזט אױפערעדען. דאס בלוט האט אין איהר געקאכט — דער בלב! די מלאכים שטייעלען זיך מיט איהם. איין שניידער אױף דער נאנצער וועלט! איין שווארצע קוה! אז גישט קיין ווארשאנער, איז מען שוין א לאמגיק. מהיבי תיתא! פאר וואס דען גישט?

דעם "צונאמען" לאמגיק האט חייקעל געקומען, זייט מענדעלע שניידער איז אראפגערויפן פון ווארשא אונז קליין אונז גרויס האבען אנדערש גישט גערופען ווי: "חייקעל לאמגיק".

אונז מיט ביזנעס בליקען האט גיטעלע אלץ געווארפען די אוי-גען צו יענעם אפגענעם פּענסטער, וואו עס איז גענוען ארויסגעהאנגען א גרויסער, מיט געלב אױט מיט גרין געמאלטער שילד. חייקלען האט עס אסילו גישט אנגעהויבען צו ארען. ער האט זיך גישט גענומען קיין עגמת נפש, — פון אלט-ווארג איז שווערער צו מאכען, ווי פון גייע — האט ער גיטעלען פערדיהט — א מונץ צו

א יודישער פענאש.

(וועגן די אויסשטעלונג אין ווארשא פון אברהם גיימאניס בילדער).

א סריה קארקען, ווייט ערגעץ אין דער וועלט אריין ציהען זיך די פערטונקטע פערלדער, און דארט נאנץ ווייט איז עס נאך אלץ פערטונקענט, די הימלען אויסגעמישט מיט די פערלדער און א מוי-וואלקען, וואס מען ווייסט גישט צי שטיינט ער פון הימלען אויף דער ערד אראב, צי געהט ער פון די ערד אויפן הימלען ארויף... פון ערגעץ א ווינקלעל געהט אויף דער קארקען-שטערען, רוחיג זיכער שווייט ער ארויס, און ווארפט איין אפגלאנג אויף די גרויע, האלב שארע וואלקען, וואס ציהען זיך איבער די הימלען, איינס, צוויי, דריי אויס-גענאקען ווי וועלען וואסער איבערן הימלען, די נאנצע נאטור קריכט ערשט פון די מיטערס. (די נאכטס) ווינקלעך ארויס, און דארט ווייט צווישען די פערלדער ציהט זיך שוין דער וועג, און אפער פאדערט שוין דארט א פוהל אויף דעם וועג, דער ערשטער שפיר פון לעבען...

דאס איז דער קערפער פון בילד, וואס איז די נשמה פון בילד? דער מאלער, למשל, זעהט א בוים און ער קוקט און וויל אפ-מאלען דעם בוים אזוי ווי ער איז מיט אלע זיינע אייגענעלייטען, נאר אהן זיין ווילען גיסט ער אויס פון זיין נשמה אויף דעם בילד, ער מאלט איהם אזוי ווי ער האט איהם מיט זיינע אייגענע געזעהען און פערקערפט אויף דעם בוים זיינע געפיהלען, זיין נשמה-צושטאנד.

אט, זעהט איהר, אין דעם לינט גיימאניס דער יוד, דער ארימער בית-המדרש-פחור, וואס גלייבט שוין גישט אין די נשמה און פיהלען, אז עס איז דא איין אנדערע וועלט. גאט'ס וועלט אונטער דעם שטערמל. ער פיהלט זיך איינס מיט דעם אלעם און ווייסט אליין גישט פון דעם. פלאגדזשעט און זוכט א פגלית אין לעבען און איהם דאכט זיך, אז אלץ ארום פלאגדזשעט און ווייסט גישט וואס ער האט צו טון, אלץ זוכט א "פגלית" און געפינט גישט. אט געהט אויף דער קארקען-שטערען, די פערלדער ווייזען זיך און אלץ גלאזט און קוקט, ווי עס וואלט זיך פלאגלינג פון שלאף אויסגעחאפט, וואו זענען מיר?

(אברהם גיימאניס איז געבוירען אין שטערמל שער בא (פלאצקער גובא), די יונגעלשע יאהרען האט ער זיך ערצויגען ווי דאס רוב יודישע קינדער, געלערענט אין חדר און דערנאך אין בית-המדרש. פון קינד-ווייז און האט ער ליב געהאט צו מאלען. צו 18 יאהר, ווען דער יונגער גיימאניס איז געקומען קיין ווארשא, האט זיך פאר איהם א גייע וועלט געעפענט. דא האט ער דאס ערשטע מאל געזעהען אויס-שטעלונגען פון בילדער, דער חשק צום מאלען איז נאך ביי איהם גרעסער געווארען און ער לערענט זיך שוין צייכענען ביי א מאלער און דערפון איז ווארשא געליטען דחקות, פון דעסוועגען איז איהם צו 21 יאהר געקאממען אריינצוטרעטען אין דער קראקווער אקאדעמיע פאר קונסט. שפעטער האט ער אויסגעשטעלט זיינע בילדער אין בערלין און אין האמבורג, אלע דייטשע פלעטער הייבען איהם אן צו ריהמען און רופען איהם אן "פויגלשער דייטש", "רוסישער דייטש" און דאס ווארט יוד ווערט גישט דערמאנט. האטש דער יונגער מאלער שרייבט זיין יודישען נאמען "אברהם" בפירוש אויף זיינע בילדער.

איצטער ווענען זיינע בילדער אויסגעשטעלט אין ווארשא אין האלאן קרוואלט,

ביז צו די קניה און דאס הימלעל זיינס איז געווען ווי פון א חדר-יונקעל.

חייקעל האט געקונעמט מיט די אקסלען און איהם ווייט, ווייט נאכגעקוקט. עס האט איהם אנגעחאפט א געלעכטער. מענדעל האט אויסגעזעהען ווי א פורים-שפילער, איין אמת'דיגער פורים-שפילער, און זיין וועגלע. דער שענער פחור, דאס איז דאך נאר געווען א טרופות פערסער.

און חייקעל האט מיט בייסענדער אידאניע נאכגעשאקעלט מיט דעם קאפ: א שענער עולם האט איז דאס! אויף די הונט גע-זאגט. א יודיש ווארט קענען זיי דען זאגען? אסור גיין! מסמיר אפילו גישט.

און חייקעל האט זיך שטאלץ אויסגעשטעלט. זיין מסמיר קען דאס נאנצע שטערמל. עס קלינגט בשעת ער זאגט, אזוי ווי א בעל-תפלה. חייקעל לאמניק איז א שענער בעל תפלה; דאס וועט ביי איהם מענדעלע דער ווארשאנער גישט אונגעקעהטען.

ער האט ארויסגעלאזט א ווייטען, רייסענדען סטעל, זיך עטוואס איבערגעגאנגען אין שטוב. און וויכער זיך געשטעלט צום פערסער, און האט ארויסגעקוקט. דא ביי דער טיר איז געזעסען זיין פלוג'ט'טע אין דער רויטער "האלקע" מיט די נאלדענע שנירלעך, און ארום איהר אויף די טרעפ און אויף די שטייגער די קינדערלעך, זאלען לעבען! חייקעלען האט געקוואלען דאס הארץ. די אויגען האבען איהם געשטייכעלט. דאס זענען געווען זיינע טייטע אונזרות. געלויבט איז גאט! פונקט עטוואס וויגציג, אפער יודישע קינדער, פשרע קינדער! דארט אויפן שוועל, נאר אליין א שטילעמאטשקע, פארהלומט איז געזעסען זיין רייזעלע. זיין עלטסטע, זיין פלח'מיינדעל. ווי איין אמת'דיגער רויז, ווי א שענע בלוס, ווייט, ווי געפאלענער שניי און אויגען ווי צוויי קארשען.

חייקעל האט גישט געקאנט גענוג זיך אגוקען. דאס הארץ איז איהם געשפונגען פון פרייד: מיין פלח'מיינדעל!

— וואס זאגסטו צו רייזעלע? — האט ער מיט א לאכעדיג פנים זיך צוגעקעהרט צו גימלען, בשעת זי איז צו הךלה אריינגע-קומען אין שטוב — א נאנצע נקבה! זי וואקסט, ווי אויף היינען.

— קיין ביז אויב זאל איהר נאר גישט שאטען — האט זי פון דער ווייטענס אפגעבלאזען גימלעל — אס ידצה חשם צו דער חופה! קאנסט שוין באלד אנהייבען חתונה-קליידער צו גייען, סלואי רבונזי של עולם! און מיט אהארצעדיג געבעט און האפנונג האט זי אויפ-געהויבען די אויגען צום הימל, צום העלען, שטערנדיגען הימל.

חייקעל האט זיך צוגעבייגט צו איהר גאנצע, נאר גאנצענט.

— שוין אס ידצה חשם אין קורצען אייניקלעך...

זי האט געגעבען א לאך ארויס, אפער איהרע ליטען האבען געציטערט און די אויגען האבען איהם אנגעקוקט טיעף, פארטראכט אזוי ווי פארהלומט.

ער האט זי אנגענומען ביי דער האנד שטיל, נאר שטיל און שטיל געשעסטישעט: מיין פלוג'ט'טע!

סאלאס-צייטונג

א יוד זעהט גאר אנדערש די נאטור ווי איין אנדערער זעהט זי, ער זעהט זי מיט זיין גלויב, אזוי ווי ער פיהלט זי, עס געמט ביי איהם איין אנדער געשטאלט אן. ביי איהם זענען אין גלות די פעלדער, די וועלדער, א ביימל ווען ער זעהט, טרויערעם עס מיט מיט איהם, ווארום די שטיינע פרייזל אלץ איין אין גלות...

און גיימאנ'ס בוים, גיימאנ'ס פעלד, וואלד, וואסער, אלץ וואס ער זעהט איז אלץ יודיש, האט עס מיט זיין גלייכע אויף זיין קיין קיין דורל אויסגעמאלט... אז א גוי פערשטעלט זיך און טוט זיך אן איי פאז, אין א בארד, איז ער גאר גלייכע קיין יוד...

אט מאלט ער אויס א פליהענדען בוים, עס שטעהט זיך א בוים פאר זיך, איינער אלץ און טוט זיך דאס זיינע, פליהט זיך פאר זיך... איך האב געזעהען דעם זעלבען בוים געמאלט פון א צווייטען מאלער א קריסט, גאר אויף יענעם בוים ליגט עפ'ס א רוינעס אויס-געמאכען, א זיכערעס... עס וואהנט זיך א שויער אויס'ן דארף, ער האט זיך זייער פארמאכען ערד, ער בעארבייט זיך און ער לעבט זיך פשוט, זיכער, דא איז זיין ערד, זיין "מקום מנוחה", דא איז ער גע-בויען געווארען, דא וועט ער שטארבען... אט שטעהט זיך אויף א בוים און גלויבט אין זיך און בליהט זיך פאר זיך...

אויף גיימאנ'ס אייגנאמען בוים ליגט עפ'ס א טרויערעס אויס-געמאכען, עס בליהט א בוים פאר זיך און טרויערעם זיך איינער אלץ פאר זיך, גאר גלייכע. גלאט אזוי, און א שום סבה, עס דאכט זיך עפ'ס ווי דער מאלער וואלט אין א ווינקעלע געשטאנען, געקוקט און געטראכט זיך, אט האב איך גלייכע מיין אייגענעם בוים, האב איך מיר א פערשטען אויסגעמאלט...

אנדערש אבער, מאלט ה' גיימאן א ווינטערדיגען בוים. אין א ים שניי ליגען פערטונקט קליינע הייזלעך, אין א ווינטער שניידיגע אלעע שטעהען זיך ביימלעך מיט שניי בעשאפטען, די צווייגלעך אראפגעלאזט, און אויף די צווייגלעך ציהען זיך ווייט שניי בלייכעס. געהייסען וואלט עס: אנדערע בליהען זומער, מיר ווינטער...

ה' גיימאן מאלט אונז אויס איין ענדע ווינטער, דאס וואסער רייסט זיך פון דעם אייז ארויס און לאזט זיך אין די וועלט אריין... ווייט ווייזט זיך די ערד, עס דאכט זיך, דער וועטער רייסט זיך שוין פון די ערד ארויס...

אונטען אין א טאל ליגען אפאר הייזלעך פערשפרייט, קליינע הייזלעך, מענטשען-ארבייט, עס שטעהט א הויכער פארג צו קאפעס די הייזלעך, און עס דאכט זיך מענטשען ארבייט ווערען פערשעמט פאר גאט'ס גרויסע בעשעפניש...

ביימער מאלט ער, פשוטע ביימער און אויף די ערד ווארפען זיך זייערע שאטען און דאס ווארפט עפ'ס אזא מין אימה...

ה' גיימאן האט אונז מיט די פעלדער אויסגעזיגען די שטיי-קייט פון דער נאכט. ער האט אונז געוויזען די שטיי-קייט, א רוינע נאכט, די לבנה שיינט, מען זעהט זי גלייכע, אין די נאכט שטעהט א הויכע קירכע, ווייט אפגעווייט און קוקט אין די נאכט אריין און געהאלט עפ'ס אין זיך א טרויערען סדר...

א צווייטע נאכט, פינסטער איז ארום, אין היסעל פעווייזט זיך א שטערען און מוקט פון דער הויף אראפ, א גביא זאגט גביאות,

די נאטור איז א ליבעלע, וואס יעדער מענטש הערט עס נאך זיין אוסן נאך. יעדער מענטש הערט דאס ליבעלע און עס רעדט צו זיין הארץ און עס זינגט איהם אויס דאס גנוג'ל, וואס ער בענקט רעדנאך, וואס ער וואלט עס געוואלט הערען.

אט געהט זיך, למשל, א יודל אויס'ן וועג, איינער אלץ. ער טראגט זיך דאס פעקל אויף די פלייגעס, דעם שטעקען אין דער האנד, אראפ-געלאזט דעם קאפ, און געהט זיך און זינגט זיך אונטער א שטייל טרויעריג ונתנה תוקף-גנוג'ל, פון ביינע זייטען פערשפרייטען זיך און לאזען זיך אנוועק לאנגע, לאנגע פעלדער און מיט זיין לאזט זיך עפ'ס מיט אנוועקעס וואס גאט בייס הארץ, וואס ציהט. אט ווייזט זיך בייס וועג א ביימלעך, איינס אלץ שטעהט זיך, נאכעמע און-בלעטערדיגע צווייגלעך שטייטען איינס דאס צווייטע, א וויינט בלאזט, לויפט און בלאזט אויף דעם שטויב, און אקארזש ווערד אויס'ן וועג, און איבער די פעלדער ציהען זיך אנוועק לאנגע און ברייטע פערטונקע היסלעך, און דאכט ווייט איילט ערניץ וואו א וואלקענדל, איילט ווייט ערניץ אין די וועלט אריין...

א יוד געהט, קלעמט זיך וועגען א תכלית פרינסה... א בלה מיידל אין דערקייט זיצט און וויינט, וואס איז ער געבירט שולדיג?... און דער בוים מיט די נאכעמע צווייגלעך שטייטען איינס דאס צווייטע, און דאכט ווייט איבערן היסעל איילט זיך דאס וואלקענדל... באלד פאלט מען אין עצבות אריין, וואס, ווען, ווייטט מען גלייכע, גלאט אזוי, עס ליבט זיך טרויעריג צו זיין, און דאס ונתנה תוקף-גנוג'ל, געהט איבער אין א שטייל ליבליך חסידיש גנוג'ל, און די גאנצע וועלט ארום און ארום ווערד עפ'ס צווייגלעך און טרויעריג, וואס, ווען, ווייטט מען גלייכע, גלאט אזוי... די לאנגע ציהענדע פעלדער, די אויסגעשפרייטע היסלעך, ווי מען וואלט עפ'ס געווארנט אויף "גלות השכינה", יודען זענען אין גלות, און דאכט ווייט אין פעלד ווייזט זיך איין אריבער האטע, איין אפגעריסען דעכל, א שויערס א שטויבעלע גלאצט אין די וועלט אריין, טרויערעם אויף, אויף אין גלות... איך קען א שטערמל, עס ליגט דאכט ביי א וואסער. שבת

גאר מיטאג, יודען האבען זמירות אפגעזונגען, געהט מען צום וואסער אראפ, מען זעצט זיך אויף די פעלקעס וואס ליגען בייס ברעג און מען קוקט אין וואסער אריין, די וועלען שווימען, איינער יאגט נאך דעם צווייטען און יודען זיצען קוקען אין וואסער און שווימען... באלד גיט א יוד א קרעכץ, דער צווייטער געשטערט איהם אב מיט גאפ א פיטערענען... גלייכער א ים תהלים געזאגט, טראכט זיך א יוד און דערקייט זיך, בעלמאטשעם אויף גאר גלייכע, טראכט זיך א צווייטער און געהט אין בית המדרש אריין מנחה דאווענען, און אויס'ן צווייטען שבת קומט מען ווייטער צום וואסער אראפ...

— א יוד קאן גלייכע פיהלען די שיינדייט פון די נאטור, ער פערשטעהט זי גלייכע, האבען גיימאנען זייער קריסטליכע חברים פון די קראקווער אקאדעמיע אפגעזונטערט, ווען ער האט זי דעם ערשטען פעזאש געוויזען.

— און פון וואנען זאל עס א יוד פיהלען? זאגט צו איהם א צווייטער, א יוד וואהנט שטענדיג אין דער שטאדט, ער האט שטענדיג צו טון מיט קאפ-זאגנען...

אונטערן אויפן פערל צווישען די טויטע שאטען ווייזט זיך א וואסערל, א שטראל פאלט און בעלייכט דאס וואסערל...

סיעל מאל האט ה' גייטאן געפירט מאלען די "מנוחה" אליין, דאס רוהיגקייט, דאס זיכערהייט, לאנגע פייטען ערד ציהען זיך ווייט אונטען, די הימלען שניצנדיקער אונציהען זיך איבער די פייטען און עס דאכט זיך, אז אט נאך די ליינענד ציהען זיך די פייטען העט, העט, ווייט, ווייט און עס ווינקט צו אונז א נידער צו לעבען זיך, צו ליגען און צו שווייגען...

אבער אין גייטאנ'ס "מנוחה" ליגט א טרויערדיקייט אויסגעגאסען, א מין שטיל טרויערדיקייט, עס טרויערט זיך אהן א שום סבה, נאר גלאט אזוי פאר זיך... ווי שבת פאר נאכט, עס ווערט שוין טונקעל אין שטוב, די מאמע בעהאלטען אין די פינגסטעכע שאטען זאגט "גאט פון אברהם"...

דאס זענען די סתמים פון א "יודישען פענאש".
שלוש אש.

פריהער און איצטער.

(ענדע)

אין 1767 יאהר האט מען אין ענגלאנד ערפינדען א נייע קארט וועב-שטוהל, און דאס האט געמאכט זעהר גרויסע שינוים אין דע-מאלקסטריגען לעבען.

דער פאקט פאר זיך אליין איז אפשר גיט אזא וויכטיגער אין אינגער געשיכטע. אין דער היסטאריע זענען פארגעקומען א סך גרע-סעך ערפינדונגען ווי דאס. מיר בעצייכנען אבער דעריבער נאר דוקא דעם פאקט, ווייל דאס האט געלייגט א יסוד צו דעם גייעם געזעל-שאפטליכען בנין; פון יענער צייט זענען מיר אריבער אין א נייע תקופה און דעריבער איז וויכטיג מיר זאלען רעדען וועגען דעם א ביסל פאריכט. מיר זאגען, אז דער פאקט האט געשאפען א נייע תקופה, דער-מיט מיינען מיר גיט צו זאגען, אז ווען גיט דער פאקט וואלט אונזער איצטיגעס לעבען אין נאנצען גענוען אנדערש. דער פאקט איז גיט גענוען א צופעליגער, א מקרה-זאך, נאר א פועל-זאך, א רעזולטאט פון די פריהערדיגע פערדינגונגען. מיר שטעלען זיך נאר אב אויף דער דאזיקער ערשיינונג, ווייל דאס האט אפגעטיילט דאס פערצייטיגע לעבען פון היינטיגען.

אין 18^{טן} מען יאהרהונדערט איז געווען די הויפט געשעפטסיגונג פון די ענגלענדער — וועבעריי. יעדער בירגער האט זיך געהאט זיין אייגען וועבשטוהל, מיט וועלכער ער פלעגט זיך דערנענטערן. געדו-גענע ארבייטער זענען געווען וועניג: ערשטענס, ווייל א וועבשטוהל האט געקאסט וועניג און יעדער האט געקאנט לייכט ווערען אליין א בעל-הבית; צווייטענס האט בכלל גיט געלוינט צו האלטען געדו-גענע בעל-מלאכה'ס — מען פלעגט אן זיי גיט פערדינען, די שכירות וואס מען האט פערדארפט צוהאלען דעם בעל-מלאכה איז געווען פנעם אזוי פיעל ווי דער נאנצער ריוח. ביי א צווייטען פלעגט מען נאר אר-בייטען פל זמן מען איז געווען אין דער לעהרע. קוים האט מען גוט געקאנט די מלאכה פלעגט מען ווערען אליין א בעל-הבית. אלע ווע-בער פלעגען לעבען צווישען זיך זעהר גוט. אסילו צווישען בעל-הבית

און די לערן-יונגלעך פלעגט אויף זיין א גוט לעבען. יעדער מיט-טער דאס געקוקט אויף זיין לערן-יונגל ווי אויף א צוקונפטיגען חבר, ווי אויף א מענטש, וועלכער איז גלייך צו איהם אליין. די צייט פון דער לערער איז נאר געווען א געוויסע שטודיום, וועלכע יעדער מיטטער האט געמוזט איבער לעבען. דער לערן-יונגל איז געווען א גלייכער און א פרייער מיטגליד אין דעם מיטטערס פאמיליע. זיי פלעגען ארבייטען צוזאמען, עסען צוזאמען, שלאפען צוזאמען און רוהען צו-זאמען. די מאטערעלישע לאגע פון די וועבער איז פנעם געווען א גלייכע. א געוונדערער און א געשיקליכער בעל-מלאכה פלעגט אויס וועבען מיט אייגענע ארשין מעהר, א שוואכער — וועניגער. בכלל פלעגען אלע פערדיגען אונגעפער גלייך. אויפצוהאלטן האט אסילו דער געשיקליכסטער בעל-מלאכה אויף גיט געקאנט צונויף קלויבען, פון הונדער ווידער איז געווען פעהיט אסילו דער ערנערער בעל-מלאכה.

די נייע ערפינדענע וועבשטוהלען האבען געמאכט א נאנצען אי-בערדרעהניש אין וועבערס לעבען. דורך די נייע וועבשטוהלען האט מען געקאנט אויסארבייטען לייגנאנד 10 מאל אזוי פיעל ווי פריהער. די רייכערע בעל-מלאכות האבען איינגעפיהרט די נייע וועבשטוהלען און האבען אונגעפאנגען צו קאנקורירען מיט די וועבער, וועלכע האבען געאר-בייט אויפן אלטען שטייגער, דער פרייז פון לייגנאנד איז געפאלען אויף א נאנצע העלפט. ווען מיט די אלטע וועבשטוהלען פלעגט, למשל, יעדער וועבער אויסוועבען 10 ארשין א מעת לעת, האט דאס וועבען פון יעדען ארשין געקאסט 20 קאפ, ווייל צוויי רובל האט יעדע פאמיליע גייט געהאט אויף דער האנד. דורך די נייע מאשינען האט מען געקאנט אויסארבייטען גיט 10 ארשין נאר 100 ארשין לייגנאנד. און דעריבער איז דער פרייז פון וועבען גלייך געפאלען פון 20 אויף 10 קאפ און דאס האט גאנץ גוט געלוינט. דען אסילו נאך'ן איצטיגען ביליגען פרייז האט מען אויף פערדיענט 5 רובל א מעת לעת, מיט 8 רובל מעהר ווי פריהער. און ווען מען זאל שוין ארויסער רעכנען 2 רובל פאר דער נייער וועבשטוהל, וואס האט געקאנט שיערער, בלייבט אלץ איבער א רובל א מעת לעת מעהר ווי פריהער. וואס איז געווארען מיט די אלטע וועבער? די ערשטע צייטען האבען זיי זיך אונגעשטרענגט מיט אלע פחות אויס צו האלטען די קאנקורענציע. זיי האבען אונגע-פאנגען צו ארבייטען מעהר שעות אין טאג, איינגעטיילט א ביסל אר-בייט דעם ווייב און די קינדער, דען עס איז זעהר שווער זיך אפצוזא-גען פון אייגענע בעל-הבית'ישקייט און פון אונאפהענגיקייט. סוף פל סוף, ווען די קאנקורענציע האט זיך מעהר געשטארקט, האבען די אלטע וועבער געמוזט אונטערנאמען זייער אייגען ווארשטאט און ווערען ארבייטער ביי די רייכערע, ביי די וועלכע האבען ערווארבען א געוויסען קאפיטאל דורך די נייע וועבשטוהלען. — אויפן סצענע פון דער געשיכטע ערשיינט א נייער קראס — ארבייטער-קלאס, א זעלכע ארבייטער, וואס האבען אויסער ארבייטס-קראפט נאר גיט, א זעלכע וואס לעבען נאר פון האנד און מויל.

דערמיט אליין האט זיך נאך גיט געענדיגט. דער חישק גובר צו זיין דעם אנדערען אין דער קאנקורענציע ווערד שטארקער, קינעם ווילט זיך גיט פאלען אקרום אין דער מלחמה פאר'ן קוים, יעדער מא-טערט זיך צו לאזען סחורה ביליגער. פבדי ער זאל קענען מעהר קושלה

א קרויז. אזעלכע זאכען זענען ביי אונז מעגליך בכל יום. אט דאס איז די אונזאכע, וואס עס איז אזוי שטיינדיג ביי אונז פאנקראטען — אזא ערשיינונג, פון וועלכע מען האט אין די ערשטע צייטען גיט געוואקסט.

אונז דעריבער איז איין היינטיגע צייטען יעדער אזוי פערזאנליך. ווייל מיניער איז גיט זיכער מיט זיין שטיקל ברויט, יעדער, אפילו דער רייכער פאנקראט, קאן גיט וויסען, וואס עס וועט זיין מיט איהם מארגען, עס קאן זיין, אז איין אנדער פאנקראט פון דער אייגענער סחורה האט אים געמאכט א גייע מיטעל ווי ביליגער צו לאזען זיין סחורה, צי דורך א גייע מאשינע, צי דורך דער פערזענלעכער פון זיין פאנקראט, אונז דאן וועט ער נישט קענען נאך האלטען זינעם, ער וועט באנקראטירען אונז אריין אין דער מאסע פראלעטאריע.

אט די גייע מאשינעס, וואס ווערען יעדען טאג ערפונדען, איז די סבה, וואס יעדער פון אונז איז אזוי פערטון אין זינע עסקים, די שרעקליכע קאנקורענציע לאזט גיט רוהען. יעדען ווילט זיך אלע האבען מער מיטגלד אויף דעם וועלט-מארק, יעדער שטרעבט צו האבען מער געלט, ווייל געלט איז די בעסטע געצייג, מיט וועלכע מען קאן מנצח זיין די מלחמה, וועלכע עס קומט פאר צווישען פערשידענע מיטגלידער איין דער געזעלשאפט. און דעם געצייג איז זיך שוואך אונז מוז אונטערנעמען אין דער שרעקליכער מלחמה...

א. ש. זאקס.

ליטעראטור און הונקט

ירושלים. מאסע פסדותי למקירת ארתיק מאת אברהם משה לונץ. כרך שני חוברת ב' ירושלים.
(ירושלים) א ליטעראריש וואסעל-בוך פאר אויספארשונג פון דעם הייליגן לאנד פון א. מ. לונץ. 6 באנד 2 העפט געדרוקט אין ירושלים.
— דער "השלח" איז פון נייעם יאהר איבערגענומען צו איין אנדערען רעדאקטאר ד"ר יוסף קלוזנער. דער נייער רעדאקטאר פערשפרייט אין זיין ליטעראטורקעל צו בלייבען טריי די פראגראמע פון אלטע "השלח" אונז פון דעם וועגן איין צייט מאכען רעדאקטאר מען אין דעם וועלט. צו די אלטע פראגראמע געהערט געוויס דער "מכתב אל העורף" פון אחר העם, וואו ער בעקלאגט זיך, אז דער "השלח" איז וואס א יאהר גענומען ערגער, נישט די שרייבער נישט די לעזער האבען איהם געהאלטען, אז ער געפינט נישט אין די "געזיכט" די וועג שרייבער, קיין אמטע אריינגעלעכע בחות, בשעת אנדערע געפונען עס יא. אפער-וואס אחר העם-וועגן זיי גערעכט-ניי זענען די "רבי" און איד דער "חיד" זיי די "געזיכט" און איד דער "זקן" אפשר האב איד שוין מיין גייסטיגע וועלט אפגעלעבט און קיין שוין נישט קאני צו זיין קיין פרנס הרור, צום סוף ברך ווינטשט אחר העם דעם נייעם רעדאקטאר גליק אין זיין אינטערנעמען און דאס ווינשען איהם אלע, וואס ווילען, אז אונזער העברעאישע ליטעראטור זאל זיך פערשפרייטען און פערנעכערען.

דער פראצעס וועגען דער צייטונג "הצופה"

אין פאריגען נומער "פאלקס-צייטונג" האבען מיר געבראכט בקיצור די ידיעה וועגען דעם משפט פון דער העברעאישער צייטונג "הצופה", איצט געבען מיר דעם אייגענעם פראצעס אויספירליך. דער פריסלאזשע פאנעכענע מ. קוראטאוו, דער אדוואקאט

האבען אויפן מארק, מען ווקט מיטדען, ווי דאס אויסצופירען, מען פערנעכערט די וועבשטעהען, עס ווערד איינגעפיהרט פארע, עקעקטרי, מען פערנעכערט די וואונדען און פאבריקען, ווייל וואס גרעסער די פאבריקען זענען, מער סחורה ארבייט מען אים אונז מען קאן לאזען דעריבער ביליגער. די מלחמה צווישען די רייכע בעלי מלאכות און סוחרים ווערד שטארקער. די שטארקערע, דאס הייסט די רייכערע האלטען אים, די איבריגע ארימערע, געהען אונטער, ווערען אלץ ארי-מער און ארימער, ביז זיי קומען צו דער מדרגה פון מעגלעך, וועלכע האבען גיט קיין שום אייגענטום — פראלעטאריע.

אזוי זענען מיט דער צייט פערנאנדערנעטיילט געווארען די פערשידענע בעלי-מלאכות, וועלכע האבען פריהער געלעבט בעסט גלייך, געבילדעט איין קלאס — אויף פערשידענע קלאסען, וועלכע זענען זיך סתם איינער דעם אנדערען, פון דער מלחמה וואס זיי האבען אלע געמוזט האלטען אויפן וועלט-מארק זענען טייל געווארען רייכער, אויסגעהערט אלליי צו ארבייטען און געווארען קאפיטאליסטען, טייל ווידער זענען געווארען אלץ ארימער און ארימער, געווארען פראסע ארבייטער ביי זייערע פריהערדיגע חברים.

דאס גומע לעבען, וואס האט פריהער געהערשט צווישען אלעמען, איז איצט צעשטערט געווארען, דען די אינטערעסען פון איין קלאס זענען געגען די אינטערעסען פון צווייטען קלאס. דעם בעל-הבית איז קוראטער, אז די ארבייטער זאלען מער ארבייטען און ער זאל זיי וועגיגער צאהלען. פאר די ארבייטער איז געוועהליך בעסער צו בעקומען מער שכיחות און וועגיגער צו ארבייטען. דער מארק וואס איז פריהער געווען א קליינער איז געווארען א וועלט-מארק. די פאבריקאנטען און די סוחרים ווילען געפינען אלץ בעסערע קוגים אויף זייערע סחורות און דעריבער זוכען זיי נייע פלעצער, מען בעגרייבט זיך שוין גיט מיט די ארומיגע שטערטלעך אין דער אייגענער מדינה. מען פערקויפט און הויפט שוין סחורה אין אלע עקען וועלט. דאס האט געבראכט דערצו, מען זאל אויסגעבערען דעם פערקער צווישען מענשען און מדינות: מען האט אויסגעבערען די וועגען, שישען א. ז. ו. דאס ווידער האט אויף געהאט א גרויסע ווירקונג אין דער געזעלשאפטליכער ארבייט.

דאס וועלכע, וואס איז פארגעקומען אין ענגלאנד ביי די וועבערי קומט איצט פאר ביי אונז אין אלע מלאכות. דער עיקר מיט וואס עס צייכענט זיך אויס היינטיג לעפען פון אמאליגען איז דאס, וואס פריהער האבען געהערט די פראדוקטען דעם ארבייטער, ווער עס האט זיי אויסגעארבייט, ווער עס האט געלייגט אויף זיי האנעוואנע — היינט דעם, ווער עס האט די געצייג, די פאבריק, וואו מען ארבייט אים די פראדוקטען.

אויסער דעם האט פריהער יעדער בעל-מלאכה אונגעפעהר געוואקסט וויפיעל ארבייט ער האט צו מאכען, יעדער שווקער האט געוואקסט וויפיעל שטימוועל ער האט צו מאכען, די שניידער — וויפיעל פאר קליידער א. ז. ו. דען די הויפטארבייט איז געווען בעשטעלמע — היינט געהט עס אלץ צו בלינדערהייט; מען מאכט אלץ אין פאבראט (זאמאס) און דעריבער טרעפט וויפיעל טאל, אז מען ארבייט אים סחורות מער וויפיעל עס איז גייטיג, עס פאלט דער פרייז, עס ווערד

שאלקאוויטשען און פרידמאנען, איז געבראכען געווארען דורך פריד-מאנס שולד. אויסער דעם האט דער אדוואקאט פערלאנגט פון פרידמאנען אלע פראצעס-קאסטען און 6 פראצענט פאר דער גאנצער סומא 7500 רובל פון 15-טען גאנצער און.

(פארטונעצונג קומט.)

הינטער די קויליסען.

פון דעם פראצעס ווענען דער גאנצער "הצופה".

אויסער דעם אפיציעלען טייל פון דעם פראצעס איז נאך דא איין אונאפיציעלער טייל, אלעס וואס איז פארנעקומען. ווי מען זאגט: "הינטער די קויליסען", וואס ווארפען א געווינדענען שניין אויף דעם הויפט-העלד פון דער גאנצער זאך, דעם "רעדאקטאר" און הערויס-געבער פון "הצופה" ה' ל. פרידמאן, און די געבענדיגערען, וואס האבען א גרעסערען אדער קלענערען אנטייל גענומען אין דעם גאנצן. מיר רעכענען, אז די אלע פרטים וועלען די לעזער פון דער יודישער "פאלקס-צייטונג" גיט וועניגער אינטערעסירען ווי די אפיציעלע פרטים.

(א) ווען ה' פרידמאן האט איינגעגעבען זיין ביטע אויף צו בע-קומען איין ערלויבניש ארויסצוגעבען א העברעאישע טעגליכע צייטונג אין ווארשא מיט דעם נאמען "הצופה", האט ער זיך געווענדעט צו פערשידענע מענשען, מען זאל געבען דאס גייטיגע נעלד, וואס מען בעדארף האבען אויף די ערשטע הוצאות פון דער השתדלות, אויך צו די זעלבע. פיינע מענשען, די "בעלי לשם-שמייניקעס", וואס זענען געצט — ווען דורך די הילף פון פרעמד נעלד איז דא א גייע צייטונג — מיט לוסט צו דער זאך צוגעשטאנען און אין דעם אנטייל גענומען. דאמאלס אבער האט קיינער א קאפיקע גיט געוואלט געבען.

(ב) דער ה' פרידמאן זעלבסט איז אזוי ארים געוועזען, אז די שותפים, וואס זענען א צוגעשטאנען צו דער זאך און גלייך געלד געגעבען דארויף (2500 רובל), האבען געמוזט אויסלייגען פון צייט צו צייט רובלס און קאפיקעס, אום די גייטיגע טעלעגראמע צו שיקען.

(ג) ה' פרידמאן האט זיך דענסטקאל געשעצט פאר גליקליך, וואס עס האבען זיך געפונען אזויגע וואס האבען אזא ארימאן געלד געגעבען און האט גלייך איינגעשטימט אויף די פונקטען פון קאנטראקט. ה' פרידמאן זעלבסט האט דעם קאנטראקט אויסגעשריבען. פון אבנאכער"י און שלעכטע פונקטען קאן אלזא גאר קיין רעדע נישט זיין.

(ד) לויט די פונקטען פון קאנטראקט האט ה' הורוויץ זיך פערסליכטעט אריינגעגעבען אין געשעפט ביז 15000 רובל, דערפון זענען 5000 רובל געגעבען געווארען אין גאנצען אהן פראצענט, און 10000 רובל מיט 6% געהרליך — באגאנען צוגען — אזוי לאנג ווי דאס געשעפט וועט קיין פערדיענסט געבען. ווי דאס געשעפט וועט אנהויבען צו ברענגען פערדיענסט דארף דאס קאפיטאל פון ה' הורוויץ ליגען אין געשעפט, אהן צוגען אין גאנצען. — די ערשטע 2 יאָר פון דער אויסגאבע פון דער צייטונג, פאלס די גאנצע וועט נאך קיין פערדיענסט גיט געבען, דארף ה' הורוויץ פון געשעפט גאר

פון זלמן הורוויץ און ליב שאלקאוויטש האט דעם 15-טען גאנצער 1902 איינגעגעבען א ביטע אין ווארשענער האנדעלס-געריכט ווענען דעם מיט לייזאר פרידמאן. פון דער ביטע געבען מיר דא איבער די הויפט פונקטען:

פרידמאן האט איינגעגעבען א ביטע אין דעם מיניסטעריום דעם אינגערען, איהם צו ערלויבען ארויסגעבען א טאג-בלאט אין העברעאישען מיט דעם נאמען "הצופה", און דעם 1-טען אויגוסט 1902 האט ער געשלאסען א צאטונגעס קאנטראקט מיט הורוויץ און שאלקאוויטש, ווענען דער אויסגאבע פון דער צייטונג בשותפות, לויט די פונקטען, וועלכע זענען געוועזען אין דעם קאנטראקט באריכות אויסגערעכענט. לויט דעם § 16 פון דעם קאנטראקט האבען ביידע צידים אבגעמאכט, אז גלייך ווי עס וועט אנקומען די ערלויבניש אויף פרידמאנס נאמען דארף געמאכט ווערען צווישען די שותפים א פארמאלנער קאנטראקט ביים גאטאריום, לויט די פונקטען, וואס זענען אויסגערעכענט אין דעם פארלייטענע קאנטראקט. — אבער פרידמאן, ערהאטענדיג די ער-לויבניש, האט אפילו גיט געפונען פאר גייטיג טודיע צו זיין ווענען דעם הורוויץ און שאלקאוויטשען, ווערקע האבען צופעליג ווענען דעם זיך דערוואוסט פון דער פובליקאציע אין דער "פראוויטעלסטוועני וויקעטניס" Nr 280, דענסטקאל האבען די קלענער דעם 30-טען אקטאבער איינגעלאדען פרידמאנען דורך איין התראה פון דעם גאטאריום שוואנסקי, ער זאל קומען אין קאנטאר פון גאטאריום אויף דעם צווייטען טאג, צו טאכען דעם פארמאלנעם קאנטראקט און צו ער-פילען אלעס, וואס שטעהט אין דעם קאנטראקט פון דעם 1-טען אויגוסט 1902. פרידמאן האט אויף דער התראה גאר נישט געענט-פערט. דאן האט דער גאטאריום געשיקט א צווייטע התראה דעם 11-טען גאנצער 1902, אין וועלכער די קלענער האבען ווידער איינגע-לאדען פרידמאנען צו ערפילען, וואס עס שטעהט געשריבען אין דעם קאנטראקט און שליסען דעם פארמאלנעם קאנטראקט פון דער שותפות אויף ארויסצוגעבען די גאנצע, מיט איין התראה, אז דאס ער וועט דאס גיט ערפילען, וועלען הורוויץ און שאלקאוויטש רעכענען, אז דער קאנטראקט פון דעם 1-טען אויגוסט 1902 איז געבראכען דורך די שולד פון פרידמאן און וועלען פערלאנגען דעם שטראף אויף דער סומא פון 5000 רובל, א חוץ די 2500 רובל, וואס הורוויץ האט געגע-בען לויט דעם 2-טען פונקט פון קאנטראקט. פרידמאן, אנשטאט מקים צו זיין די פונקטען פון קאנטראקט און צו פערטורקליכען די גרינדונג פון דער שותפות, צו פיהרען די גאנצע, האט געענטפערט דעם גאטאריום מיט פוסקע מירוצים און האט דעם פערלאנג פון די קלענער גיט ערפילט. דעריבער זענען הורוויץ און שאלקאוויטש געגייטיגט איינגעגעבען די אנקלאגע ווענען אנגערענגט, אז דער קאנטראקט איז געבראכען דורך די שולד פון פרידמאנען און בעסטען צו בעשליסען, אז פרידמאן האט צו בעצאהלען 5000 רובל אלס שטראף, ווי עס איז דייטליך אויסגערעכנט אין קאנטראקט, און אויף אויסצו-קעהרען הורוויצען די סומא 2500 רובל, וואס ער האט געגעבען.

געשטימט אויף אלעס, וואס איז דא אנגעגעבען, בעט דער אדוואקאט, מען זאל אנערקענען, אז דער קאנטראקט פון דעם 1-טען אויגוסט 1902, וואס איז געשלאסען געווארען צווישען הורוויצען און

גיס ארויסגעקען, ה' פרידמאן אבער (גלייך ווי ה' שאלקאוויטש) דארף ארויסגעקען 100 רובל קאנאמליך. — ה' הורוויץ ענס קאפסאל דארף מיט דער צייט ארויסגענומען ווערען פון געשעפט, דורך אפציען פון 20% פון היינעם פערדיענסט. ביי די פונקטען קאן אלזא קיין רעדע נישט זיין, אז ה' פרידמאן האט זיך גענארט אין די פונקטען פון קאנטראקט, און אז ה' הורוויץ האט דערביי א פראצענט-געשעפט געמאכט, ווי עס האט געהויפטעט ה' פרידמאן'ס אדוואקאט, ה' קליינערמאן.

(ה) ה' פרידמאן בעקומענדיג די ערלויבניש אין גאר נישט געקומען צו די שותפים זאגאר פערלאנגען אנדערע בעדינגונגען. ער האט גלייך אנגעהויבען אונטערהאנדלען מיט אנדערע, בסוד פון די, ביי וועמען ער האט געלד צוגענומען, און האט נאכדעם געשלאסען דאס געשעפט מיט אנדערע, און האט זיך ביז היינט נאר נישט געוויזען פאר די שותפים, אקוראט ווי עס וואלט גאר קיין אפמאכונג און קיין קאנטראקט נישט עקסיסטירט און אסוראט ווי עס וואלט גאר קיין געלד נישט געגעבען געווארען אויף די העצאות צו בעקומען די ערלויבניש.

(ו) בשעת ה' הורוויץ האט זיין געלד (די 2500 רובל) דער פאנק אפגעגעבען און צוריק האט מען זיין נישט געקאנט עס אפגעקען, דער קאנטראקט איז גאך נישט געוועזען אויף ריין אנגעשריבען און אונטער-געשריבען, האט ה' פרידמאן פערלאנגט, מען זאל איהם פארנען 100 רובל און האט נישט געוואלט אונטערשרייבען אהן דעם דעם קאנטראקט. נאטיקליך איז אזא שטענע אויספיהרונג די שותפים נישט געפאלען גע-וועזען, נאכדעם האט ער זיך ארום געזעהען, אז ער האט זיך נישט שוין געגאנגען און האט אונטערגעשריבען דעם קאנטראקט, און ה' הורוויץ האט איהם נאכדער די 100 רובל געבארגט אויף א וועכסעל — אהן ציגנען נאטיקליך, — און די 100 רובל האט ער אויך גאך ביז היינט נישט אפגעגעבען, אפילו ווען דער וועכסעל איז שוין לאנג פעליג גע-וועזען און ה' הורוויץ האט דעם וועכסעל אין סוד נישט איינגעגעבען.

(ז) ווען ה' פרידמאן האט די ערלויבניש בעקומען, האט ער זיך געווענדט צו פערשידענע מענשען, פון דער קויפטענישער בראנשזע, שליסען מיט איהם דאס געשעפט פון דער צייטונג אונקיינער האט נישט געוואלט צושטעהן דערצו, ווייך זיי האבען ערפארען פון דער אפ-מאכונג פרידמאן'ס מיט ה' הורוויץ'ס און שאלקאוויטש'ס פון פריהער, א לייטשער קויפמאן פערשטעהט דאך, אז עס איז נישט רעכט אפצוקוי-פען א זאך וואס געהער אנדערע. אבער דאנגעגען האבען זיך געפונען אנדערע מענשען פון די "לישם שמים" גקעס, פון די "עווקים בצרכי הכלל" פון די רעדע-פיהרער פון חברות, וואס זענען מיט שטח צו געשטא-נען צו דער זאך, און דאס געשעפט געמאכט מיט ה' פרידמאנען. — ה' שאלקאוויטש האט צוויי פון די הויפט אנטהיל-געמער בריפליך מיט געטיילט, פון דעם קאנטראקט מיט ה' פרידמאנען פון פריהער, און סתרה געוועזען, אזא עולה נישט מוין, אויסער דעם וואס די זאך איז אלעמען בעוואוסט געוועזען — און פון דעסמוועגען האבען די שטענע יודען אפילו נישט געזאגט דאס, מען זאל פאר אלעס זיך אויס-גלייכען מיט די פריהערדיגע אייגענטימער פון דער זאך, זיי אפצאהלען צום ווייניגסטען דאס געלד, וואס זיי האבען אין דעם געשעפט אריין געגעבען. די דאזיגע שטענע יודען האבען נאר דעם מוט נישט געהאט

אפען עס צו מוין, און זיך בעהאלטען אונטער די פלייצעס פון אנדער-רע — ווענען די "פלייצעס" אליין וועלען מיר רעדען איין אנדערס מאל — און די זאך האט זיך נישט געענדערט ביז היינטיגען טאג, האטש-די צייטונג ערשיינט שוין מעהר אלס א קאנאט.

(ח) די אנקלאגע אין סוד איז איינגעגעבען געווארען דעם 15-טען נאנאבער און דער פראצעס האט געוואלט זיין פריהער, אבער פון יענעם צד, פון די נייע אנטהיל-געמער, האט מען געשיקט זאנען, אז מען וויל זיך אויסגלייכען, האבען די קלענער זיי געקלויבט, אז זיי מיינען עס גערעכט און האבען געבעטען דעם סוד אפצולענען דעם פראצעס; אבער יענע האבען גאר געשיינט מיט הבטחות, מיט "לך ישוב" פיעלע וואכען נאכאנאנד, ווי עס האט זיך נאכדעם ארויס גע-וויזען איז עס גאר א חיתראקט געוועזען, אום דער פראצעס זאל נישט שאדען צו בעקומען די "פאדפיקט" און אריבער שלעפען דעם פרא-צעס איבער דער צייט פון זיי יאהר, כדי דער פראצעס זאל נישט ווירקען אויף די אפאנענטען.

די זאך האט געמוזט ווידער אין סוד געהן.

(ט) די שטענע מענשען שטענדיג זיך, ווי זאגט מען "פאר דער וועלט", פאר זייער שטענע אויספיהרונגען, האבען ארויסגעלאזט א קלאנג אז ה' הורוויץ און ה' שאלקאוויטש האבען זיך אפגעזאגט פון ווייטע-רע העצאות צו געבען צו דער השתדלות; ווי מיר ווייסען, איז עס אין גאנצען אויסגעטראקט און האט קיין פונדאמענט. די שותפים האבען זיך נישט פערפליכטעט קיינע אנדערע געלדער צו געבען, אויסער די וואס זענען בעשטימט אין קאנטראקט, דאס האבען זיי געגעבען. קיינע אנדערע געלדער האבען זיי נישט געדארפט געבען, ביז עס איז נישט ערהאלטען געווארען די ערלויבניש, און עס איז גלייט נישט געווע-זען אויף וואס צו געבען.

(י) צום סוף קענען מיר ברענגען א קוריאז, וואס עס איז פארגע-קומען אויף דעם פראצעס, ה' פרידמאן אדוואקאט ה' קליינערמאן האט געזאגט פאר דעם געריכט, אז ה' שאלקאוויטש האט קיינע שייכות צו ליטעראטור און צו אויספאנען בכלל און אין גאנצען אינגעקאנט אין דער ליטעראטור וועלט, — ווערענד ה' פרידמאן איז א בעריהמטער גרויסער ליטעראט (ביי די ווערטער האט דאס פונ-ליקום, וואס איז געוועזען אין זאל פון סוד, שטארק געלאכט). ווי עס ווייזט אויס איז ה' קליינערמאן א קנאשער יודען אין דער העברע-אישער ליטעראטור.

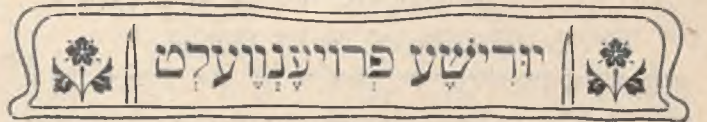
אלערליי.

(דאס עלטסטע ביבעל-מאגאזין קריפט), נישט לאנג האט מען אין סיריע געפונען א גאנץ אלטע געשריבענע ביבעל, דא געפינען זיך נישט מעהר ווי די 6 חומשים. עס איז געשריבען מיט דעם בחב השומרונים אויף פארמעט פון א הירש און האט די ראטע פון 786 לויט דער אלגעמיינער וועקט-רעכנונג. אין דעם דאזיגען חומש געפינען זיך אייניגע שנויים און אויך גאנצע 15 שורות, וואס עס געפינען זיך אין גאנצען נישט אין אונזערע חומשים וואס מיר האבען היינט.

(אלטע זאכען), נישט ווייט פון לייפציג האט מען געפונען אין א שטיק פלאץ, וואס מען האט אויסגעקראכען, עהר פיעל היילען, אין וועלכע עס זענען געוועזען א סך זאכען פון לעהם און בראנזע וועלכע זענען געמאכט געווארען 800 יאהר פאר דער געוועהליכער צייטערעכנונג.

בעזונדערס מערקווירדיג איז א פראנצויזישע שפילקע וואס האלט 17 צענדליקער שטעטער די לענג. אויך האט מען צווישן די אש געפונען מענטשליכע צייכער, וואס ווייזן אז די דאמאלדיגע מענטשן זענען געווען גרויס און געווען שטארק געוועזן.

I. אלגעמיינע נייעס.

— דער אינזשינער אדאמטשעווסקי אין ווארשע האט גע-
עפנט א שולע פאר פרויען, וואס ווילן זיך לערנען מאלען און צייכען.
— פרייליין יאהאנע דע יאנג אויס האלאנד האט אין פער-
לינער אוניווערסיטעט געהאלטען עקזאמען און האט בעקומען דעם טיטול
דיר דער פילאזאפיע.
— ערוארד לענקא, וועלכער איז די צייטען געשטארבען אין
ווארשע האט געשאנקען די רוסישע רעגירונג א גרויס שטיק פלאץ
אויפצובויען איין אקאדעמיע פאר פרויען.
— אין קארלס-רוהע (רייטשלאנד) וועט די צייטען זיין איין
אויסשטעלונג פון אויסגעשענקטע פרויען קליידער וועלכע זענען נישט
שעקליך צום געזונד.

II. יודישע נייעס.

— אין וואבאלניק (קאוונער נוב.) איז געגרינדעט געווארען א
חברה, גמול ציון דורך די השתדלות פון פרייליין מרים קרעמער.
— דער יודישער פרויען-פערציאן אין מיטאוו האט היינטיגען
חודש געמאכט א קאנצערט אין דעם ואל פון דעם דארטנען גע-
ווערבע פערציאן און עס האט איינגעטראגען א געהעריגע סומע געלד
פאר דעם דאזיגען פערציאן.
— אין ווארשע האט מען בוכה צו גרינדען א חברה צו שטיצען פרויען
און מיידלעך פון פערפיהרעניש.
— פרוי גאהרדא רות לאצארוס האט אין פערלינער טאג-
בלאט אפגעדרוקט איין ארטיקל ווענען דער זאכטישער קראנפר-
צעדן אין וועלכען זי מופרט איהר שטארק און זאגט אז קיינע פרוי
וועט איהר נישט נאכטון.

ליבען און לעבען.

(ענדע)

די אויזאכע איז קלאר: ווייל דעמאלס איז זי גיט פעהיג צו
פראדוצירען א גייעס דור, זי קאן גיט האבען קיין קינדער, וואס דאס
איז דער צוועק פון דער ליבע.
די צווייטע בעדינגונג איז די געזונדקייט; ווען א פרוי איז
קראנק אויף א שארפער קראנקהייט, האט זי דעמאלט גיט דעם כייץ.
דא איז אויך די זעלבע אויזאכע, ווייל זי קאן דעמאלט גיט פראדו-
צירען קיין קינדער. ביי קראנקע פרויען קראנקהייט פערלירט זי אין גאנצען
דעם חן, ווייל די קראנקהייט קאן איבערגעהן אויף די קינדער וואס
זי וועט האבען.

די דריטע בעדינגונג וועט זיין די געפיידע פון איהר קערפער:
א סך וועניגער ווי א פרוי אויף דער עלטער קאן אנציהען א פרוי
מיט א הארץ (א הויקער), ווען אפילו דאס געזיכט איז גאר שטען ביי
א פערקרוםטען קערפער וועט ליבער א מאנספערוואן געמען איין
אנדערע פרוי מיט א גלייכען קערפער אפילו מיט א מאס פנים.
צו די סגנים פון א שטען געבויעטען קערפער געהערען קליינע

פנים. די אויזאכע דערפון איז, ווייל קליינע פנים זענען א מאראק-
מערסישער צייכען פון דעם מענטשען געזען אנדערע בעשעפענישען,
וואס די סיס-בייגער זענען אימער לענגער ווי ביי מענטשען.

א מיטעלמעסיג פולער פליישיגער קערפער ביי א פרוי דיענט
אויף אלס מאטיוו צו ליבע, ווייל דאס איז א פערזענליכע צו דער
ערנעהונג פון דעם קינד אין דער מוטערס בויך. געהר א דאנץ פרוי
געפעלט גיט קיין מאנספערוואן. דערגעגען פולע הויכע ברוסטען *)
זענען געהר אנציהענד, רייצענד, ווייל דאס צייגט די פראדוקציע-
פעהיגקייט און פערזענליכע די ערנעהונג פונם קינדמיינען קינד
נאכדעם ווי עס וועט געבוירען ווערען. אים געגענטליי א צו דיקער
קערפער ביי א פרוי איז אבשמויסענד, ווייל דאס איז א צייכען, אז
זי וועט קיין קינדער גיט האבען (אויף דאקטאריש לשון רופט מען
דאס "צטראפיע דעם מוטערלייבס").

דער לעצטער מאטיוו פון דעם סארט איז דאס שטענע פנים.
דא זענען אס וויכטיגסטען די הארעטע טיילען פונם געזיכט.
צום ביישפיל א געהר שטארקע אויסגעבויענע גאז ארויף אדער
אראב טאכט אומגליקליך דאס פרייליין ביי דער געהונג; זי געפעלט
גיט דעם חתן. די אויזאכע איז, ווייל דאס איז א מאראקטעריסטישער
צייכען פונם מענטשליכען טיפ. א קליין מויל און גיט גרויסע קינד-
באקען, וואס זענען אויף א באראקטעריסטישער צייכען פון דעם
מענטשליכען טיפ, ווי אויף א גיט געהר פלאכער פאדבראדאק, זענען
אנציהענד. טנדליך די אויגען האבען א גרויסע בעדייטונג, ווייל זיי
זענען ווי א שטייגל פאר דעם גייסט באראקטער און דער אינטעליגענץ;
מען דערקענט אין די אויגען סיעל אייגענשאפטען פון דער פערזאן.
אויב זי איז א גוטע אדער א ביזע, קלוג אדער א גאר א. ד. ג.

דאס זענען די מאטיווען פאר דעם מאנספערוואן, ווען ער
קלויבט זיך א פרוי, וואס אנגעלאנגען צו די מאטיווען פון א
פרויענציעסער ווען זי וועללט זיך א מאן קענען מיר גאר אנצייגען
דארויף, אז דער פרוי געפעלט אס בעסטען א מאן פון א יאהר
80—33, בעסער ווי א יונגער בחור, וואס איז סיעל שטענער. די אויזאכע
דערפון איז, ווייל דא שפילט די ראלע גיט דער גוסט, דער געשמאק,
גאר דער אינסטינקט, וואס געהט אין דעם רייפען מאנספערוואן א
העכערע שטופע פון פראדוקציע-פעהיגקייט. אים אלגעמיין קוקט
א פרויענציעסער איבערהויפט אויף דער קרעפטיגקייט און דרייטטיגקייט
פונם מאנספערוואן מעהר ווי אויף דער שיינטיגקייט, ווייל איהר אינסטינקט
געהט אין א שטארקען, דרייטטיגען מאנספערוואן א קרעפטיגען פער-
זאגער פאר די מינעטיגע קינדער. א פרויענציעסער וויל בעסער א
מאסען אבער, א שטארקען פנסט-געבויעטען מאן איידער א שטענעם
אבער א פראנסליכען, א שוואכען. דאס בעווייזט, אז דער עיקר פון
דער ליבע איז די פערזאנליכע פאר דעם מינעטיגען דור, די פארט-
פלאנצונג אדער דאס לעבען פונם גאנצען געשאלעכט.

סיכל וועפער.

*) נאטירליך גיט קיין וואס אין דעם נאכטעם.

רעדאקטאר: מ. ספעקטאר.

פערלאג "פאלקסבילדונג".

**Варшава, мастерская штемпелей Великсона Рымар-
ская 3, (рядомъ съ Государственнымъ банкомъ).
Требуются агенты. Каталогъ высылается бесплатно.**

172

3-3

159

הַמַּלְאָכִים

114 א. מ. קאשער. 15 18 פ"י

די פירמא עגזיסטירט זייט 1885 יאהר.

וויזערט דאס פאסט דארף מען נור איינשיקען דאס מאס פון קערפער
הערס. — פרויז 1 ווייטע 6 רובל 2 ווייטע 10 רובל. 5-6

די פירמא עגזשפירט זייט 188 יאָהר.

הויז דרוקערייא

גארניטור ג' 0	מיט 90	טיפען 1.	ר"מ
" 1	160	" 2.	"
" 2	290	" 3.50	"

פרייזקוראנטע ווערדען פערזענדעט נאך ערהאלט אײנער פאסטמארקע 7 קאפ. (136) אגענטען ווערדען איבעראל געזוכט. 7—10

Книжный магазин Я. Лидскаго
Накевыи 38, Варшава.

25—3

